

Ante Nazor

GRANICA IZMEĐU SPLITA I POLJICA I SPLITSKO-POLJIČKI SUKOB I U XIV. I XV. STOLJEĆU (Dio drugi – Splitsko-poljički sukobi tijekom XIV. i XV. stoljeća)

Ante Nazor
Hrvatska vojska – Zapovjedništvo za združenu
izobrazbu i obuku "Petar Zrinski"
Zagreb

UDK 94(497.5Split)"13/14"
94(497.5Poljica)"13/14"
Izvorni znanstveni rad
Primljeno : 25. 4. 2002.
Prihvaćeno: 19. 6. 2002.

Autor u radu govori o splitsko-poljičkim odnosima, odnosno o problemu razgraničenja između Splita i Poljica te sukobima između Splitskana i Poljičana u XIV. i XV. stoljeću. Rad je nastavak studije objavljene u prethodnom broju *Zbornika*.

Ključne riječi: Poljica, srednji vijek, politička povijest, društvena povijest, vojna povijest

Politički okvir

Kronološki ovaj rad obuhvaća XIV. i XV. stoljeće, razdoblje koje je u hrvatskoj povijesti bilo iznimno burno i obilježeno velikim političkim promjenama (osobito u priobalnom dijelu Hrvatske), pa se može smatrati i prijelomnim. Četrnaesto stoljeće u hrvatskoj povijesti može se smatrati prijelomnim i po tome što su se društvena gibanja našla na razmeđu srednjovjekovne povijesti, odnosno razvijenoga i kasnoga srednjega vijeka.¹ U tom je stoljeću došlo do konačnog oblikovanja ustrojstva u društvenim zajednicama, a njegov završetak obilježila je društvena kriza feudalnoga ustrojstva, koja je buknuła nakon smrti Ludovika Anžuvina (1382.) i otvorila hrvatski prostor novim procesima razdvajanja.²

¹ Prema periodizaciji hrvatske povijesti koju je predložio T. Raukar razvijeni srednji vijek (XII.-XIV. st.) obuhvaća razdoblje sazrijevanja i rasta, a kasni srednji vijek (od kraja XIV. st. do prve polovine XVI. st.) etapu poremećaja i društvene razgradnje. Premda uglavnom slijedi dinastičke promjene na hrvatskom prijestolju (kraj ranoga srednjega vijeka istovjetan je s promjenom na hrvatskom prijestolju 1102.), takva dioba prvenstveno je usredotočena oko promjena u dinamici i ustrojstvu društvenih procesa što su se protezali tijekom cjeloga trajanja srednjega vijeka, odnosno osnovica periodizacije je slijed društvenih promjena srednjovjekovlja. Vidi: Tomislav Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje. Prostor, ljudi, ideje*. Zagreb, 1997., 9-10. O periodizaciji srednjega vijeka pisali su T. Smičiklas, N. Klaić i I. Goldstein. Literaturni i komentar o tome vidi u: Ivo Goldstein, *Hrvatski rani srednji vijek*, Zagreb, 1995., str. 18-21 i O periodizaciji hrvatske povijesti i o etapama u razvoju hrvatskoga društva do 13. stoljeća, *Historijski zbornik*, sv. 41, Zagreb, 1988., str. 253-279.

² Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje*, str. 77.

U prvoj trećini XIV. st. Mletačka Republika zagospodarila je gotovo svim komunalnim društvima na istočnom Jadranu, osim Senjom. Međutim, sredinom XIV. st., u vrijeme Ludovika I. Anžuvina, započela je etapa potpune integracije hrvatskoga područja, ostvarena mirom u Zadru 1358. Od postignute integracije osobitu korist imali su dalmatinski gradovi, čija se povijest u XIV. st. može podijeliti na bribirsko-mletačko razdoblje do Zadarskoga mira 1358. i period anžuvinske integracije (nakon 1358.), kada bilježe nagli gospodarski rast. Nakon Ludovikove smrti 1382., hrvatske zemlje bile su zahvaćene unutarnjim borbama za prijestolje, kao rezultatom procesa slabljenja kraljevske vlasti i jačanja vlastele. Protudvorski pokret (1383.-1408.), odnosno buna plemstva protiv kraljice Marije (kćeri Ludovika I.) i njezina supruga, novoga hrvatsko-ugarskog kralja Žigmunda Luksemburškoga (1387.-1437.), oslabila je obrambenu snagu Hrvatske, iz čega su najveću korist izvukli Mlečani te Osmanlije,³ koje su već stigle nadomak hrvatskim krajevima.⁴ Kralj Žigmund Luksemburški nije uspio spriječiti prostorno razdvajanje hrvatskih zemalja i društvenu razgradnju u njima jer je njegova moć bila oslabljena upravo u sukobima s Osmanlijama, ali i s raznim protivnicima – pretendentima na hrvatsko-ugarsko prijestolje (Tvrtko I., Stjepan Dabiša, Ladislav Napuljski) i nezadovoljnim velikašima (Stjepan Lacković, Hrvoje Vukčić Hrvatinić i drugi), te sukobima s husitima u Češkoj i Mlečanima u Dalmaciji.

U prvom desetljeću XV. st., nakon što su 1409. od kralja Ladislava za 100.000 dukata kupili "Zadar, Novigrad, Pag i Vranu s pravom na čitavu Dalmaciju", Mlečani su stvorili preduvjete za dugoročnu vlast nad Dalmacijom. Do 1420. Mletačka Republika ovladala je svim dalmatinskim gradovima osim Dubrovnikom. Mletačko osvajanje Dalmacije (1409.-1420.) izravna je posljedica krize i slabosti društava u gradskom zaleđu i upozorava na jak poremećaj kontinentalno-jadranske ravnoteže. Mlečani su osvojili politički sasvim osamljene gradove, lišene znatnijeg oslonca u vlastitom zaleđu, koje je ostalo podložno hrvatsko-ugarskim kraljevima. U razdoblju nadolazećih turskih ratova, a osobito u XVI. st., uloga kontinentalnoga zaleđa se promijenila, ono je postalo područjem ugrožavanja komunalnih društava, a mletačka vlast činiteljem njihova opstanka.⁵

Uzroci sukoba između Splita i Poljica

Prateći razmišljanja povjesničara koji su pisali o sukobima između Splitskana i Poljičana u srednjem vijeku, uočava se da su pogledi na moguće uzroke izbijanja splitsko-poljičkih sukoba različiti. Prema mišljenju I. Pivčevića uzroke sukoba između Splitskana i Poljičana treba tražiti podjednako u etničkoj razlici i u teritorijalnim pretenzijama sukob-

³ Isto, str. 85-86.

⁴ O napredovanju Osmanlija prema zapadu Europe vidi: Josef Matuz, *Osmansko Carstvo*, Zagreb, 1992., str. 28-35.

⁵ Tomislav Raukar, Komunalna društva u Dalmaciji u XV. st. i u prvoj polovici XVI. st., *Historijski zbornik*, sv. XXXV, Zagreb, 1982., str. 43-44.

ljenih strana.⁶ A. Škobalj u sukobu Splitsana i Poljičana vidi sukob dviju kultura i dvaju različitih etničkih elemenata (Romana i Hrvata); dakle kao glavni uzrok neprijateljstvu ističe etničku razliku.⁷ Nasuprot tomu, J. Marušić drži da je sukob između "hrvatskih seljačkih Poljica i latinskih feudalaca grada Splita, bio primarno gospodarski, a potom i politički".⁸

Isticanje gospodarskih prilika kao glavnoga uzroka splitsko-poljičkog sukoba čini se opravdano i logično, jer su potrebe Splitsana i Poljičana za zemljom i prihodima s nje te za ispašitima bile jednako velike. Splitskoj komuni osobito je nedostajalo zemljište pogodno za ispašu jer se zona pašnjaka protezala na obroncima Mosora, Kozjaka te oko Klisa, dakle na područjima koja su uglavnom bila izvan njezinih granica. Prostor za ispašu Splitsanima su smanjile i odredbe splitskih vlasti (iz 1351. i 1376.) o zabrani napasanja blaga između rijeka Žrnovnice i Jadrana,⁹ dok je na brdu Marjan ispaša (od 1361.) bila ograničena na razdoblje od "blagdana Svih svetih pa do Svetoga Jurja" (1. studenog – 23. travnja).¹⁰

Povijesni izvori svjedoče o nastojanjima Splitsana da dođu do većih površina pašnjaka, kao i o sukobima zbog pašnjaka, u kojima je stoka često bila plijenom. Tako se u ispravi, koja je navodno nastala u doba kralja Zvonimira (1078.), naglašava da Splitsani "zbog vrlo velikoga broja stoke istih građana i ljudi i sela istoga nadbiskupa ne mogu slobodno imati dovoljno pašnjaka na kraljevskom području zato što ljudi i susjedni seljaci zaselaka spomenute crkve smetaju i uznemiruju spomenute građane i ljude i seljake samoga nadbiskupa zbog spomenutih pašnjaka protiv privilegija o darovanju i potvrda mojih (Zvonimirovih) pradjedova, a osobito zaselaka i zemalja Srinjine, Gata, Tugara, Osića, Debrica, Dlamocha, Vilara i Kremena, koja se nalaze pod brdom Mosorom ...".¹¹ To što se

⁶ Ivan Pivčević, *Povijest Poljica (Dodatak Vjesnika za arheologiju i historiju dalmatinsku)*, Split, 1921., str. 6-7: "Splječani su, kao potomci starih Rimljana iz porušenoga Solina, živjeli po svojim osebnim općinskim uredbama, što ih nekako tuđilo od ostalih hrvatskih državljana. Nešto to, a nešto njihova težnja da svakom zgodom prošire svoj uski gradski okoliš, činilo je da je rijetko kada između njih i okolnih Hrvata bilo iskrenoga sklada i da je češće dolazilo do neprijateljskih sukoba."

⁷ Ante Škobalj, *Obredne gomile*, Sveti Križ na Čiovu, 1970., str. 498.

⁸ Juraj Marušić, Neki primjeri i značajke samoupravljanja u ekonomsko-društvenom životu poljičkih sela (i katuna), *Poljički zbornik*, sv. II, Zagreb, 1971., str. 119.

⁹ *Statut grada Splita. Srednjovjekovno pravo Splita*. Priredio i preveo Antun Cvitanić, Split, 1987., str. 342-343.

¹⁰ *Statut grada Splita*, str. 361.

¹¹ Jakov Stipišić-Miljen Šamšalović, *Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatie et Slavoniae*, sv. 1, Zagreb, 1967. (dalje: CD 1), str. 160-161: "... quod propter copiam diffusam animalium ipsorum civium ethominum ac villarum eiusdem archiepiscopi et ecclesie sue pascuas sufficientes habere nequibant libere in meo regali districtu, eo quod homines et villani vicini villarum ecclesie memorate molestabant et perturbabant cives predictos et homines ac villanos ipsius archiepiscopi pascuis pro predictis contra privilegia donationum ac confirmationum progenitorum meorum, presertim villarum atque terrarum Serennine, Gothe, Tugare, Osići, Debric, Dlanocę, Vallari et Cremene, que posite sunt infra montes Massari ..."; Prijevod cijele isprave i zapažanja o njezinoj autentičnosti u Ivan Lucić, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru*, preveo i uredio J. Stipišić, sv. 1, Split, 1979., str. 505-510; Ante Laušić, *Postanak i razvitak Poljičke kneževine (do XV. st.)*, Split, 1991., str. 69; Juraj Marušić, *Sumpetarski kartular i poljička seljačka republika*, Split, 1992., str. 124.

spomenuta darovnica smatra falsifikatom nastalim u XIV. st., ne osporava potrebu Splitsana (i splitske Crkve) za pašnjacima na susjednom prostoru. Naprotiv, čini se da je isprava krivotvorena upravo zbog potrebe da se "objasni kako su Splitsanima potrebni pašnjaci, a posebno oni u Bosiljini (između Splita i Trogira, op. A. N.) o kojima se tada vodio spor".¹² Prema podacima iz Tome Arhiđakona, koji spominje da je Splitsanima kliški knez Domald jednom prilikom oteo oko 30.000 ovaca,¹³ a neki Toljen, upravo sa spomenutoga pašnjaka Bosiljina "gotovo 80 tisuća",¹⁴ Splitsani su veliku potrebu za pašnjacima imali i u XIII. st. Da je tako bilo i poslije (u XV. st.) govori žalba Splitsana mletačkom duždu da su Poljičani napali selo u posjedu splitskoga nadbiskupa i, među ostalim zlom koje su počinili, oтели mnoštvo stoke.¹⁵

S obzirom na to da je stočarstvo bilo temelj egzistencije Poljičana,¹⁶ može se pretpostaviti da je ono bilo najmanje jednako razvijeno kao u Splitu i da su Poljičani također imali veliku potrebu za pašnjacima kao i Splitsani. Važnost ispasišta u životu Poljica potvrđuju odredbe Poljičkoga statuta (čl. 56a, 56b, 57, 59a), koje reguliraju područje ispaše i prava na nju.¹⁷ Već je L. Katić upozorio da je upravo problem ispaše mogao biti uzrok (ili jedan od uzroka) splitsko-poljičkoga sukoba: "Splitsanima je bilo tijesno njihovo polje za pašu blaga, pa su nastojali u Poljicima dobiti 'životnoga prostora'".¹⁸ Problem pašnjaka u splitsko-poljičkim odnosima ističe i J. Marušić prilikom razmatranja isprave kralja Zvonimira iz 1078.: "Taj falsifikat (isprava kralja Zvonimira iz 1078.) je vjerojatno iz godine 1338., pa je pouzdano svjedočanstvo, kako je snažna, dugotrajna i uporna bila težnja Splitsana da zauzmu poljičke pašnjake za svoje ovce i time ugroze život Poljičana, jer je paša na Mosoru mogla jedva biti dovoljna i za poljičke ovce".¹⁹ Uostalom, i između sela u Primorju i onih u Poljicima dolazilo je do međusobnih sukoba zbog pašnjaka na Primorskoj kosi. Primjer sukoba sela Podstrane i Srinjina oko pašnjaka na Vršini to potvrđuje.²⁰

¹² CD I, str. 160; Lucić (I), str. 507.

¹³ Thomas Archidiaconus, *Historia salonitana*, Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium (dalje: MSHSM), sv. XXVI, Zagreb, 1894./dalje: Thomas/, cap. 30, str. 106; Toma Arhiđakon, *Kronika*, preveo Vladimir Rismundo Split, 1960. (dalje: Kronika), str. 97: "Iste noći je poslao Domald (!) u obore Splitsana, te ugrabio gotovo trideset tisuća ovaca."

¹⁴ Thomas, cap. 32, str. 114-115; Kronika, str. 105: "On (Toljen), opremivši ne malu četvu konjanika, kriomice dojaši do mjesta, koje se zove Bosilen, gdje je paslo velikom mnoštvo ovaca. I uzme Splitsanima gotovo osamdeset tisuća volova (! vjerojatno ovaca) i odvede ih u svoju zemlju..."; Lucić, *Povijesna svjedočanstva 1*, str. 149.

¹⁵ *Zlatna knjiga grada Splita*, sv. I (priredili Vedran Gligo-Marin Berket-Vladimir Rismundo-Ljerka Šimunković), Split, 1996., str. 103-105; Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata*, sv. III, Zagreb, 1974., str. 123-124; Pivčević *Povijest Poljica*, str. 28.

¹⁶ Ivo Petrić, *Gospodarstvo Općine Dugi Rat, Općina Dugi Rat (monografija)*, Dugi Rat, 2000., str. 51.

¹⁷ Miroslav Pera, *Poljički statut*, Split, str. 455-459.

¹⁸ Lovre Katić, *Još živi svjedoci hrvatske prošlosti, Hrvatska smotra*, Zagreb, 1943., str. 238.

¹⁹ Marušić, *Sumpetarski kartular*, str. 124.

²⁰ Vjeko Omašić, *Iz prošlosti Podstrane. Podstrana od davnine do naših dana*, Podstrana, 1991., str. 116; Tome u prilog govori i zapis F. Ivaniševića: "Podstrana se pravdala za 40 godina sa Srinjinom poradi Vršine, Jesenice

Budući da su preduvjet za razvoj stočarstva bila dobra i sigurna ispasišta i da su potrebe Splitskana i Poljičana za pašnjacima bile velike, jednaki gospodarski interesi i želja za posjedovanjem istoga područja morali su se odraziti i na njihove međusobne odnose. Tako se može reći da je razvoj stočarstva, odnosno životna potreba koju su za pašnjacima imali Splitskani i Poljičani, jedan od čimbenika koji je negativno utjecao na njihove odnose u srednjem vijeku. Prema tome, budući da su gospodarski interesi "tjerali" gradove da svoj skućeni životni prostor prošire novim teritorijem (primarno u njihovoj okolini), koji bi im omogućio preživljavanje, pa i prihode, odnosno što veću gospodarsku neovisnost (obradive zemlje, šume, pašnjake) i budući da su jednake potrebe navodile stanovništvo u zaleđu da se tome suprotstavi, može se zaključiti da je gospodarski interes obiju strana bio jedan od glavnih uzroka neriješenoga pitanja granice između Splita i Poljica i najčešćim uzrokom njihova međusobnoga sukoba.

Splitsko-poljički odnosi ovisili su i o političkim prilikama, tj. o gospodarima pod čijom su se vlašću Split i Poljica, odnosno Klis nalazili. Dakako da se u periodu kad su i Split i Klis (Poljica) bili pod istim gospodarom, smanjivala mogućnost međusobnoga sukoba. Na primjeru Splita i Klisa, L. Katić istaknuo je da su "u doba hrvatskih dinasta Šubića, Nelipčića i drugih koji su istodobno vladali Klisom i Splitom, oba grada bila u dobrim odnosima, a inače je Split strahovao".²¹ Zapažanje L. Katića ističe važnost uloge koju je politička vlast imala na razvoj odnosa između dalmatinskih gradova i zaleđa. Da je takva pretpostavka vjerojatna, odnosno da je vlast istoga vladara nad Splitom i njegovim zaleđem smanjivala mogućnost međusobnoga sukoba, pokazuju primjeri već od razdoblja ranoga srednjeg vijeka.

Različitost političke vlasti nad Splitom i njegovim zaleđem može se pretpostaviti već od doseljenja Hrvata, a da je takvo stanje postojalo i početkom IX. st., svjedoči Aachenski mir (812.) nakon kojega su dalmatinski gradovi (i Split) ostali u vlasti Bizanta, a njihovo zaleđe pod franačkom vlašću. Na pretpostavku o sukobu između stanovništva u gradovima i stanovništva u njihovu zaleđu (Hrvata) u tom razdoblju upućuje zapis svećenika Gottschalka o borbi hrvatskoga kneza Trpimira protiv nekoga dalmatinskoga grada, vjerojatno Splita ili Trogira.²² Politički jaz između bizantskih (dalmatinskih) gradova i hrvatskoga zaleđa produbio se i raskolom u Crkvi, koji je od druge polovine IX. st. bio sve veći. U vrijeme bizantskoga cara Bazilija (potkraj 70-ih godina IX. st.), dalmatinski gradovi su političke suprotnosti i probleme sa stanovništvom iz zaleđa pokušali riješiti plaćanjem

20 godina s Tugarin radi Oblika, Dubrava s Tugarin za 'Smoovo', Sitno s Dugopoljem za Vršinu Mosora; Trnbusi s Rudinan (Gornji Dolac) za Biluje, Donji Dolac s Biskom za Umine" (Frane Ivanišević, *Zbornik za narodni život i običaje*, knj. IX, sv. 2, Zagreb, 1904., str. 310).

²¹ Lovre Katić, *Granice između Klisa i Splita kroz vjekove*, *Starohrvatska prosvjeta*, sv. 6, Split, 1958., str. 210.

²² Lovre Katić, Saksonac Gottschalk na dvoru kneza Trpimira, *separatni otisak "Bihaća"*, Zagreb, 1932., str. 8; Nada Klaić, *Izvori za hrvatsku povijest do 1526.*, Zagreb, 1972., str. 22: "Kad je naime Trpimir, knez Slavena, polazio s vojskom protiv naroda Grka i njihova namjesnika, a naš dvorac bijaše na samoj granici budućega rata ..."; Vidi: Goldstein, *Hrvatski rani srednji vijek*, str. 199-201.

“tributa mira” njihovim vladarima.²³ Za vladavine hrvatskoga kneza Branimira “politički jaz” između dalmatinskih gradova i hrvatskoga zaleđa neuspješno se pokušao premostiti “političkim” putem - postavljanjem ninskoga biskupa Teodozija na čelo splitske Crkve. Može se pretpostaviti da su spomenute suprotnosti i problemi ublaženi tek nakon odluka splitskoga sabora 925. i proglašenja splitskoga biskupa metropolitom s jurisdikcijom nad teritorijem Hrvatske i Dalmacije. To bi značilo da su se tada stvorili ili znatno poboljšali preduvjeti za prožimanje stanovništva gradova i zaleđa, koje je u razdoblju vladavine Krešimira IV. i Zvonimira (druga polovina XI. st.), kad su dalmatinski gradovi i hrvatsko zaleđe bili obuhvaćeni vlašću istoga vladara, postalo primjetno i nezadrživo.²⁴ Tako se najkasnije u vrijeme vladavine kralja Zvonimira (1076.-1089.) skućeni gradski prostor potpuno otvorio prema zaleđu, a njegovim stanovnicima omogućeno je slobodno kretanje po hrvatskom teritoriju.²⁵ Splitski su u to doba mogli stjecati zemlju u Primorju, što pokazuje primjer Petra Crnoga Gumajeva, koji je prema podacima iz Sumpetarskoga kartulara pokupovao mnoge zemlje u priobalju između Splita i Omiša i darovao ih (oko 1080.) samostanu sv. Petra u Selu (današnji Sumpetar). Sumpetarski kartular, bez obzira na sporove između Tugarana i Petra Crnoga, svjedoči o dobrim odnosima između Splitskana i Hrvata potkraj XI. st., jer navodi da su “mnogi Splitskani i Hrvati” došli na svečanost posvećenja nove crkve sv. Petra u Selu (11. listopada 1080.).²⁶

Jednako tako, i tijekom XIV. i XV. st. odnosi između Splitskana i Poljičana ovisili su o njihovim gospodarima, a oni su se u razdoblju do 1444. često mijenjali. Četrnaesto stoljeće hrvatske povijesti započelo je s dolaskom nove dinastije (Anžuvinci) na hrvatsko-ugarsko prijestolje. Promjeni dinastije znatno su pridonijeli knezovi bibrirski (ponajviše ban Pavao Šubić), čiju su vlast tada priznavali i Split i Poljica. Splitskim knezom je do 1301. bio Mladen I. Šubić, a zatim njegov brat Juraj I., kojega je nakon smrti 1303. naslijedio Juraj II., sin bana Pavla Šubića. Kao splitski knez, Juraj II. spominje se posljednji put 14. srpnja 1322.,²⁷ pa se može pretpostaviti da se poraz njegova brata Mladena II. u bici kod Blizne (1322.) odrazio i na Jurjev položaj u Splitu. Naime, uz potporu Karla I. Roberta Anžuvina (1301.-1342.) hrvatski su velikaši u ljeto 1322. kod Blizne (vjerojatno u Poljicima),²⁸ predvođeni slavonskim banom Babonićem, svladali vojsku bana Mladena II. Šubića, na čijoj su strani bili Poljičani. Od tada, čini se, Splitskani više ne biraju Šubiće za

²³ Konstantin Porfirogenet, *O upravljanju carstvom* (priredio M. Švab, preveo N. pl. Tomašić), Zagreb, 1994., str. 84: “Ne mogući tako živjeti, pristupiše Basiliju (866-876) slavnome caru i podučise ga o svemu rečenom. Slavni ovaj car Basilije naredi, da sve, što se davalo strategu, podaju Slavenima, da u miru žive s njima ...”.

²⁴ Vidi: Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje*, str. 30-31, 34-36, 44-49.

²⁵ Vidi: Grga Novak, *Povijest Splita*, sv. I, Split, 1957., str. 75.

²⁶ “... ad cuius sollemnitate quam plurimi Spalatinarum Chroatorumque uirorum, gratia remissionis seu absolutionis, uenerunt.” Vidi: Viktor Novak-Petar Skok, *Sumpetarski kartular*, Zagreb, 1952., str. 213; Marušić, *Sumpetarski kartular*, str. 20.

²⁷ Grga Novak, Comes, potestas, prior, consul, rector, capitaneus i miles grada Splita, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, sv. 50, Split, 1932., str. 242.

²⁸ Laušić, *Postanak i razvitak*, bilješka 227.

svoje knezove, jer je zabilježeno kako su s Trogiranima napali Jurjev Omiš.²⁹ Nakon što je 7. lipnja 1324.³⁰ zarobio Jurja II., kao knez Splita spominje se Nelipčić.³¹

Slomivši moć Šubića, tada najmoćnije hrvatske obitelji, Karlo Anžuvinao stvorio je preduvjete za ostvarivanje kraljevske vlasti i u krajevima južno od Gvozda. Istodobno, iskoristivši slabljenje bibrirske moći i politiku kralja Karla, Mlečani su proširili svoju vlast u Dalmaciji.³² Split je mletačku vlast priznao 18. kolovoza 1327.,³³ a Poljica su ostala vjerna Šubićima, zbog čega su se "ponovile stare razmirice između Poljičana i Splićana".³⁴ Ludovik I. Anžuvinao (1342.-1382.) je, oslanjajući se na niže plemstvo, učvrstio kraljevsku vlast u Hrvatskoj južno od Gvozda.³⁵ Njegovu vlast Split je priznao od 8. srpnja 1357.³⁶ Najkasnije nakon mira u Zadru (18. veljače 1358.), kojim je kralj Ludovik primorao Mlečane da se odreknu istočne obale Jadrana ("od sredine Kvarnera do Drača"), vlast Ludovika priznala su i Poljica. Tako su u doba kralja Ludovika, Poljica i Split opet bili pod vlašću istoga vladara.³⁷

Razorna događanja na kraju XIV. i početkom XV. stoljeća zahvatila su Split i Poljica, pa je i njihova povijest u tom razdoblju obilježena čestim promjenama gospodara i sukobima. Splićani i Poljičani priznavali su vlast kralja Žigmunda sve dok bosanski kralj Tvrtko I. Kotromanić nije ovladao znatnim područjem Hrvatske i Dalmacije, uključujući Poljica (krajem srpnja 1387.) i Split (2. lipnja 1390.).³⁸ Međutim, Split je opet priznao vlast kralja Žigmunda i kraljice Marije (od sredine ožujka 1391.), a zatim i bosanskoga vladara Stjepana Dabiše (od kraja siječnja 1392.). U pojedinim razdobljima Splićani su datirali svoje isprave jedino po rektorima (od kraja veljače do 15. ožujka 1391. i od srpnja 1391. do kraja siječnja 1392.).³⁹ Pod vlast hrvatsko-ugarskoga kralja Žigmunda, Split je još jednom došao 1394., nakon što je Stjepan Dabiša prepustio Žigmundu Hrvatsku i Dalmaciju.⁴⁰ Poraz Žigmundove vojske kod Nikopolja (1396.) ojačao je stranku Žigmundova suparnika Ladislava Napuljskoga, koji je u Zadru 1403. proglašen za ugarskoga i hrvatskoga kralja. Splićani su već 26. listopada 1402. pristali uz Ladislava Napuljskoga, koji je bosanskoga vojvodu Hrvoja Vukčića Hrvatinića imenovao svojim namjesnikom u Hrvatskoj i

²⁹ G. Novak, *Povijest Splita*, str. 146.

³⁰ Pivčević, *Povijest Poljica*, str. 14.

³¹ Vjekoslav Klaić, *Bibrirski knezovi od plemena Šubić do 1347.*, Zagreb, 1897., str. 141-143.

³² Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje*, str. 78.

³³ V. Klaić, *Bibrirski knezovi*, str. 145; Laušić, *Postanak i razvitak*, str. 90-91.

³⁴ Pivčević, *Povijest Poljica*, str. 14-15.

³⁵ Nada Klaić, *Povijest Hrvata u srednjem vijeku*, Zagreb, 1990., str. 336-339.

³⁶ Lucić, *Povijesna svjedočanstva 1*, str. 584-586.

³⁷ Laušić, *Postanak i razvitak*, str. 92-93.

³⁸ Ferdo Šišić, *Pregled povijesti hrvatskoga naroda*, Zagreb, 1962., str. 217; Pivčević, *Povijest Poljica*, str. 19.

³⁹ G. Novak, *Comes, potestas*, str. 250.

⁴⁰ Pivčević, *Povijest Poljica*, str. 20; Laušić, *Postanak i razvitak*, str. 99-100.

Dalmaciji te splitskim hercegom (1403.-1413.).⁴¹ Hrvojevu su vlast priznavali i Poljičani,⁴² čime su stvorene osnove za prestanak splitsko-poljičkih sukoba. Međutim, od 4. srpnja 1413. splitske isprave ne datiraju se više po Hrvoju.⁴³ Splitski su u sukobu između kralja Žigmunda i Hrvoja stali na stranu kralja, dok su Poljičani ostali uz Hrvoja i zajedno s njim napadali Split.⁴⁴

Borbe za hrvatsko-ugarsko prijestolje iskoristili su Mlečani i obnovili svoju vlast na najvećem dijelu hrvatske obale. Split je priznao mletačku vlast 28. lipnja 1420. i u sastavu Mletačke Republike ostao sve do njezine propasti 1797. Budući da su Poljica ostala izvan mletačke kontrole, splitsko-poljički sukobi su nastavljeni. Protiv Splitskih, Poljičani su djelovali zajedno s Ivanišom Nelipčićem, gospodarom Klisa i Omiša, sve dok Ivaniš nije sklopio primirje s Mlečanima i zatražio od kralja Žigmunda (1429.) da mu Poljičani vrate Primorje i neke posjede.⁴⁵ Odlukom kralja Žigmunda, Poljica su 1426. pripala hrvatsko-dalmatinskom banu Nikoli Frankapanu, a nakon njegove smrti (26. lipnja 1432.)⁴⁶, kralj je iste posjede i bansku čast potvrdio Nikolovim sinovima. Međutim, Anž Frankapan je dobivene posjede morao braniti oružjem od napada Talovaca. Nakon smrti Anža Frankapana (prosinac 1436.), njegove je posjede, pa tako i Poljica, preuzeo Matko Talovac (od 1437. do 1440.). Od 1440. do 1444. Poljica su pripadala Stjepanu Vukčiću, a 29. siječnja 1444. Poljičani su priznali mletačko vrhovništvo, pod kojim su ostali sve do 1514. kad su priznali vlast Osmanlija.⁴⁷ Mirnije razdoblje u splitsko-poljičkim odnosima, koje je započelo nakon dogovora iz 1444., održalo se ponajviše zbog toga što je njegovu provedbu nadgledao Splitskih i Poljičanih isti, snažni gospodar - Mletačka Republika.

Uz gospodarske potrebe i političke odnose, kao mogući uzrok sukoba može se navesti i etnička razlika između Splitskih i Poljičanih, ali istodobno treba napomenuti kako ona zasigurno nije bila primarna. Ako je i bila uzrokom sukoba, onda je to moglo biti samo u ranom srednjem vijeku, jer je s procesom kroatizacije dalmatinskih gradova nestajala i etnička razlika između stanovništva gradova i njihova zaleđa. Da u etničkim razlikama ne treba tražiti glavni razlog sukoba, pokazuje upravo primjer Splita i Poljica; u XIV. i prvoj polovini XV. st., kad je stanovništvo Splita najvećim dijelom već bilo pohrvaćeno, sukobi između Splitskih i Poljičanih nisu prestajali.⁴⁸ Prema tome, kad se govori o uzroci-

⁴¹ Šišić, *Pregled povijesti*, str. 221.

⁴² Laušić, *Postanak i razvitak*, str. 101.

⁴³ G. Novak, *Comes, potestas*, str. 252.

⁴⁴ V. Klaić, *Povijest Hrvata sv. III*, str. 82; Pivčević *Povijest Poljica*, str. 23; Laušić, *Postanak i razvitak*, str. 100.

⁴⁵ Pivčević, *Povijest Poljica*, str. 28-35; Laušić, *Postanak i razvitak*, str. 102-104.

⁴⁶ Vjekoslav Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, Zagreb, 1901., str. 224.

⁴⁷ Pivčević *Povijest Poljica*, str. 51; Pera, *Poljički statut*, str. 70-71; Laušić, *Postanak i razvitak*, str. 110. Kaštelan navodi da su Poljica priznala tursku vlast 1513. (Stipe Kaštelan, *Povijesni ulomci iz bivše slobodne općine - Republike Poljica*, Split, 1940., str. 64).

⁴⁸ Budući da su Split i Poljica primjer različitih društvenih zajednica u neposrednom susjedstvu (gradske i seoske), može se pretpostaviti da su na splitsko-poljičke odnose, pa tako i na njihove međusobne sukobe, više nego etnička različitost, utjecale razlike u načinu života i mentalitetu stanovnika tih područja, odnosno različite značajke spomenutih "društvenih zajednica".

ma ili povodima sukoba između Splita i Poljica, može se zaključiti da su oni bili primarno gospodarske, a zatim i političke prirode.

Pitanje granice između Splita i Poljica i splitsko-poljički sukobi

Kojim pravcem je točno išla splitsko-poljička granica prije 1444. i 1482. te od kada su Split i Poljica uopće mogli graničiti (s obzirom na to da je Primorje vjerojatno najvećim dijelom pripadalo Omišu), i koliko su česti bili splitsko-poljički sukobi, pitanja su o kojima će ovdje biti govora.

Poljičke granice precizno su navedene u Poljičkom statutu. Najstarija poznata odredba Poljičkoga statuta, koja govori o granicama Poljica, datira iz 1482.: "Počinjući od zapada i od mora gdje utječe rijeka Žrnovnica, granica ide uz prvo brdo Stojni kamin, ispod Kamina pravo prema moru, a gore uz rijeku Vrelo Žrnovnice, prema Pećinama, granica ide od Ošljega rta, granica je voda Srdenik, Peć na Krivicama, granica su Kučišća, granica je u Konjevodu, granica je Trnova kamenica, Obišen dub, kod njega je granica Vladavića dubrava, brdo Samolek, mali Konačnik, Cetina pod Gardunom. Zatim ide granica niz Cetinu upravo ispod sela Čaporica, ispod sela Ugljana, niz Cetinu ili posred rijeke na Blato od Radobilje, niz rijeku pod Kreševo, pod selo Katuni, sve niz rijeku u Perućicu, pod grad Zadvarje, niz rijeku ispod Slimena u Kučiće, niz rijeku pod Miric, Viseć, Medviju, niz rijeku pred grad Omiš. Zatim ide granica u more, niz more do Stobreča ili u rijeku Žrnovnicu."⁴⁹

Na temelju tih podataka može se precizno odrediti i granica između Splita i Poljica: neposredna splitsko-poljička granica išla je od mora, odnosno od ušća rijeke Žrnovnice, njezinim tokom uzvodno do Kučina. Daljnja granična linija, preko Mosora i Kotlenica do ispod Biska i na Cetinu pod Gardunom, odnosno Nutjak kulom, do njezina utoka u more, razdvajala je Poljica od Klisa.⁵⁰ Nažalost, spomenute granice zapisane su tek 1482., pa je pitanje splitsko-poljičke granice u prijašnjem razdoblju i dalje dvojbeno, osobito u razdoblju prije 1444. i postignutoga dogovora između Splita i Poljica. Doduše, u Statutu se spominje da su "međe od starine", pa ima mišljenja da se taj izraz odnosi na razdoblje koje je barem stotinu godina prije od onoga kad je taj izraz zapisan u Statut (1482.). J. Marušić smatra da su se "kroz tih stotinu godina granice Poljica nekoliko puta mijenjale, pa bi se ta, u Statutu navedena granica morala zapravo nazvati 'novom' granicom, kad ne bi bila starija od svih promjena koje su u toku tog stoljeća nastale".⁵¹ Međutim, fraza "međe od starina" ili "od pamtivijeka" često se upotrebljavala u dokumentima kad se htjelo istaknuti pravo na neki posjed ("kompleks starih prava"), pa se iz istoga razloga mogla primijeniti i u Poljičkom statutu.

⁴⁹ Pera, *Poljički statut*, str. 427.

⁵⁰ Vidi: Lovre Katić, *Naseljenje starohrvatske Podmorske župe, Starohrvatska prosvjeta*, sv. 7, Split, 1960., str. 159.

⁵¹ Marušić, *Neki primjer*, str. 109-110.

Pitanje granice i spornih posjeda između Splita i Klisa, a zatim i Poljica te sukobi do kojih je zbog toga dolazilo, imaju genezu vjerojatno već od razdoblja doseljenja Hrvata u splitsko zaleđe. Naime, prilikom doseljenja Hrvati nisu zaposjeli gradove na istočnoj obali Jadrana, pa tako ni Split, čije je stanovništvo (Romani) priznavalo vrhovnu vlast Bizanta. Od tada su Hrvati provodili pritisak na gradove, a gradovi su nastojali zadržati ili proširiti svoju vlast nad zemljom u okolici, koja im je bila neophodna za život.⁵² Toma Arhidakon svjedoči kako su na splitskom području Hrvati nakon doseljenja u VII. st., stisli Splićane među same gradske zidine, ne dopustivši im obrađivati "obližnje zemlje", te kako je tek nakon posredovanja Bizanta uglavljen mir i dopušteno Splićanima posjedovanje zemlje "svoga grada Solina koju po starinskom pravu posjeduju".⁵³ Split se smatrao nasljednikom antičke Salone, no splitski distrikt u ranom srednjem vijeku nije uspio obuhvatiti granice stare Salone, čiji se teritorij prema istoku prostirao sve do rijeke Žrnovnice, pa čak i do Podstrane, a možda i dalje.⁵⁴ Zbog toga su Splićani željeli pod svoju upravu obuhvatiti područje bivšega salonitanskog agera i proširiti svoj životni prostor što dublje u zaleđe, između ostaloga i u Poljica i u Primorje. Na temelju Tomine vijesti čini se da su Splićani nedugo nakon doseljenja Hrvata uspjeli osigurati neke "obližnje zemlje" kao svoj posjed. Prema zapažanju L. Katića moguća granica između Splita i Hrvata prema Klisu, tj. prema onom području na kojemu će se izdvojiti Poljica, u ranomu srednjem vijeku išla je crtom: Dujmovača – Suhi most (Dioklecijanov vodovod) – pa potokom i poljskim putem na Granicu (naziv zemlje pod Kučinama), a zatim tokom rijeke Žrnovnice do njezina ušća u more.⁵⁵ Tu su granicu Splićani tijekom XIV. i XV. st. pokušavali pomaknuti na rijeku Jadro, a Klišani dublje u splitsko polje.

Rijeka Žrnovnica nameće se kao prirodna granica splitskoga polja. Kako takvo razmišljanje potkrjepljuju i dokumenti, odnosno činjenica da niti jedan poznati dokument ne spominje da je Primorje prije 1390. bilo splitsko,⁵⁶ čini se da područje istočno od rijeke Žrnovnice (Primorje) u ranomu srednjem vijeku zaista nije pripadalo Splitu, nego da su Splićani u Primorju imali samo posjede, do kojih su nastojali proširiti i granicu svoje ko-

⁵² Antun Dabinović, *Hrvatska državna i pravna povijest*, Zagreb, 1990., str. 452.

⁵³ Thomas, cap. 10, str. 32-33; Kronika, str. 39-40: "A čim su vojvode Gota (Hrvata) čule, da su se solinski građani vratili sa otoka, odmah počnu protiv njih voditi vojsku, pustošeći svu njihovu obrađenu zemlju i ne dopuštajući im da izlaze izvan zidina (...) Bila je također upućena zapovijed vojvodama Gota i Slavena, u kojoj se strogo naređivalo, da ne nanose nikakvu smetnju solinskim građanima, koji borave u Splitu."

⁵⁴ Mate Suić, Ostaci limitacije naših primorskih gradova u ranom srednjem vijeku, *Starohrvatska prosvjeta* 5, Zagreb, 1956., str. 12-14; Arsen Duplančić, Kartografski prilozi poznavanju granica između Splita i Poljica, u: *Zbornik Ivan Paštrić (1636.-1708.). Život, djelo, suvremenici*. Split, 1988., str. 153.; L. Katić smatra da se "ager salonitanus prostirao od Jesenica kod Omiša do Bihaća kod Trogira". Vidi: Katić, *Granice*, str. 187.

⁵⁵ Katić, *Granice*, str. 188; isti, *Naseljenje*, str. 160.

⁵⁶ Osim što u razdoblju prije 1390. nema isprave koja Splićanima potvrđuje Primorje, može se spomenuti i notarski prijepis iz XIV. st. (8. VII. 1338.) jednoga starog popisa imanja crkve sv. Dujma, koji spominje da se splitsko polje prostiralo od rijeke Salone (Jadro) i Sv. Tekle (Sutikva između Solina i Mravinaca) do Žrnovnice. Vidi: CD X, 394: "Territorium sancti Domnii quod habet in campo spalatensi, uidelicet citra fluuium Salone et citra sanctam Teclam usque ad flumen de Bade ...".

mune. Sukobi Splita i njegovih susjeda (Omiša, Klisa i Poljičana) pokazuju da spomenuta granica nije bila poštivana. S obzirom na brojnost sukoba, može se reći da su oni obilježili splitsko-poljičke odnose u srednjem vijeku (do 1444.). Komentar Tome Arhidakona nakon smrti nekoga Toljena Poljičanina (1239.) - "umro je onaj koji nikad nije mogao imati mira sa Splicićanima", može slikovito dočarati odnose između Splita i Poljica u tom razdoblju.⁵⁷

Jednako tako, ni u XIV. ni u prvoj polovini XV. st. odnosi između Splita i Poljica uglavnom nisu bili prijateljski, jer ih je i dalje opterećivalo pitanje spornih posjeda, osobito u Primorju, ali i upadi Poljičana u splitsko polje. Iznimka je početak XIV. st. (do bitke kod Blizne 1322.) kad splitsko-poljički sukobi nisu zabilježeni, vjerojatno zato što su jedni i drugi tada priznavali vlast knezova bibrirskih (Šubića). Međutim, nakon što su Splicićani za kneza izabrali Nelipčića (oko 1324.),⁵⁸ između njih i bivšega gospodara Splita Jurja II. Šubića, kojemu su Poljičani i dalje ostali vjerni, dolazilo je do žestokih sukoba, sve do splitsko-kliškoga primirja 1325.⁵⁹ Sukobi između Splita i Klisa odgovarali su Mlečanima i njihovim nastojanjima da ovladaju Splitom, što su 18. kolovoza 1327. i uspjeli.⁶⁰ Kako od nastavka sukoba nisu imali koristi ni Juraj II. Šubić ni Splicićani, kojima je Juraj II. iz Klisa onemogućivao trgovinu prema unutrašnjosti, 21. lipnja 1328. postignut je sporazum radi rješavanja pitanja granice između Splita i Klisa. Kao zastupnika u parnici Splicićani su opunomoćili gradskoga suca plemića Grgura Petrova, dok je knez Juraj II. opunomoćio kneza Grgura Jurinića iz Poljica.⁶¹ Pred izabranim sucima (šibenski knez "Lodoyco Mauroceno" i trogirski knez "Johanne Gradonico") stranke su iznijele svoje prijedloge o granici, o čemu govori dokument zapisan 1. prosinca 1328. u Trogiru.⁶² Dokument je osobito dragocjen jer pruža podatke o tome kako su granicu između Splita i Klisa (ali i prema Poljicima i prema Primorju) zamišljali Splicićani, a kako gospodar Klisa i njegov zastupnik knez iz Poljica. Splitski zastupnik Grgur zatražio je da granica prema Klisu ide od rijeke Jadro, preko Sv. Tekle na rijeku Badi (Žrnovnica), zahvativši Kamen (u Žrnovnici), koji ostaje Splitu, zatim ravno na Mutogras od mora do brda, s time da knez Juraj II. može zadržati svoje posjede na tom području, ako ih ima.⁶³ S druge strane, Jurjev zastupnik knez Jurinić zatražio je da granica ide od sela Brda, preko Trišćenice ("petram tonatam") do Žrnovnice i da sve što je od te linije prema Solinu i Klisu pripadne knezu Jurju II. (gospodaru Klisa i Omiša), kao i sav kraj od Žrnovnice do Cetine pod Omišem (Primorje). Isto kao i Splicićani, i Jurinić izuzima posjede koje su nadbiskup i građani Splita držali

⁵⁷ Thomas, cap. 32, str. 121; Kronika, str. 112.

⁵⁸ V. Klaić, Bibrirski knezovi, str. 141-143.

⁵⁹ Vidi: Katić, Granice, str. 191 i 199.

⁶⁰ Laušić, *Postanak i razvitak*, str. 90-91.

⁶¹ CD IX, str. 422-424.

⁶² CD IX, str. 436-440.

⁶³ CD IX, str. 437: "... deinde uero reto (!) tramite uersus sanctam Techlam et inde usque ad flumen Badi rete (!) capiendo cameno reto tramite usque ad montem Grassum, a mare usque ad montes ...".

u tim granicama.⁶⁴ Dokument jasno pokazuje da se spor vodio zbog pitanja granice između Splita i Klisa, a zanimljivo je da se Poljica ne spominju u razgraničenju, iako je granica splitskoga zahtjeva dodirivala teritorij Poljica, barem po vrhovima Primorske kose (Perun, Vršina) do predjela Mutograsa. Odluku o rješenju spomenute parnice donijeli su "dobri ljudi" 1. prosinca 1328. u Trogiru. Suci su odbacili Jurinićev prijedlog, smatrajući da nije predao uvjerljiv dokaz, tj. original isprave na koju se pozivao, a za koji su Splitsani opravdano tvrdili da je falsifikat. Međutim, o granici prema Klisu nisu donijeli nikakvu odluku⁶⁵ pa je ona vjerojatno ostala na rijeci Žrnovnici.⁶⁶

Glede spomenute parnice treba napomenuti da je 16. rujna 1329. svećenik Jakov iz Ferma, kapelan i pisar kneza Jurja II., još za života istoga kneza (Juraj II. umro je početkom prosinca 1330.)⁶⁷ priznao i opisao kako je u korist Klisa krivotvorio ispravu na koju se knez Juraj II. pozivao. Njegovo priznanje, osim o načinu na koji su se mogle krivotvoriti isprave, pruža vrijedne podatke o granici između Splita i Klisa, ali i o Poljicima. Spomenuta sporna isprava krivotvorena je kao privilegij ugarskoga kralja Ladislava Kumanca iz 1280., na temelju navodne isprave kralja Bele IV. iz 1259., a govori kako je Klisu pripadao Solin. Juraj II. pokušao je dokazati da je granica kliškoga posjeda išla rijekom Žrnovnicom do njezina ušća u more, a od tuda do Sv. Lovre (Stobreč), odakle je išla do Sv. Petra do crkve templara, zatim na Kilu, pa na "terram Tonatam" (vjerojatno Petram Tonatam), pa na Bili Brig gdje je pod istim kamenom urezana kao Bristuča, a odatle prema moru, "ne dirajući granice dane onima iz Poljica"⁶⁸ Spomenuti topononimi precizno navode na koji su dio splitskoga polja pretendirali gospodari Klisa.

Znakovita je i izjava Jakova iz Ferma kako je Juraj II., kad su došli do Žrnovnice, rekao da "od tuda počinje granica Klisa". Nažalost, nije naveo jesu li on i Juraj "jahali" prema Žrnovnici Primorjem ili s poljičke strane Primorske kose, jer prema toj izjavi, područje njihova prolaska knez Juraj očito nije smatrao kliškim posjedom. Njihov prolaz Primorjem govorio bi u prilog razmišljanju da je Primorje pripadalo Omišu,⁶⁹ a putovanje kroz

⁶⁴ CD IX, str. 437: "...imo veri confines Clisie et Salone, quorum ipse dominus comes Georgius est dominus, sunt terminandi infrascripto modo, videlicet a villa Berda ad petram tonatam a villa recto tramite usque ad fluum Sernouiniče per totum uersus Salonam et Clisiam; item a predicto flumine Sernouiniče per totum vsque ad flumen Četine, quod vadit ante Almisium ...".

⁶⁵ CD IX, str. 436-441; Šime Ljubić, *Listine o odnošajih između južnoga Slavenstva i Mletačke Republike*, sv. V, MSHSM, Zagreb, 1874. (dalje: *Listine*), str. 227-228; Vidi: Katić, *Granice*, str. 192-193.

⁶⁶ Vidi: Lovre Katić, Četiri poljičke isprave iz XIV. stoljeća u splitskom kaptolskom arhivu, *Analni Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku*, sv. 2, Dubrovnik, 1953., str. 87.

⁶⁷ Lucić, *Povijesna svjedočanstva 1*, str. 489.

⁶⁸ Lucius, *Ostavština*, HAZU, sv. 15., str. 18: "Prima meta incipit a flumino Setnouich directe ad mare ubi intrat dictum flumen et de eo in directe ad punctam, ad sanctum Laurentium, et de eo in directe ad sanctum Petrum ad ecclesiam templariorum et de eo in directe ad petram que dicitur Chilla et de eo indirecte ad terram tonatam, et de eo in directe ad Bilibri(g) ubi est sub ipso petra incisa sicut Bristuchza, et de eo (točkice su i u Lučićevu prijepisu, op. A. N.) directe ad mare saluis confinibus datis illis de Poliza."; Kratki osvrt na spomenutu izjavu Lucić donosi u svojoj knjizi. Vidi: Lucić, *Povijesna svjedočanstva 1*, str. 511; Prijepis izjave Jakova iz Ferma i osvrt na nju donosi L. Katić. Vidi: Katić, *Granice*, str. 192-202.

Poljica bilo bi novi dokaz o zasebnosti i granici Poljica u to doba. Dakako, ako se izjava Jakova može uzeti kao vjerodostojna.

Granica između Splita i Klisa ostala je sporna i u idućem razdoblju, jer su u doba vladavine kralja Ludovika zabilježeni novi zahtjevi Splićana za rješavanjem istoga problema. Nakon što je kralj Ludovik zadobio Klis (1356.) i Split (1357.), Veliko vijeće grada Splita odlučilo je u kolovozu 1358. zatražiti od kralja rješavanje problema granice. Primjetno je da su, što se tiče granice prema Klisu i u Primorju, Splićani zatražili veći teritorij nego prilikom parnice s knezom Jurjem 1328. Razlika u usporedbi s 1328. bila je u tome što su Splićani uz Prosik zatražili da i sela Kuk ("Colch"), Križ ("Cris") i Gorica pripadnu Splitu, a kao granica splitske komune u Primorju, umjesto do Mutograsa (kao 1328.) sada se spominjao teritorij od rijeke Žrnovnice, odnosno od Kamena sve do crkve sv. Petra Gumajskoga (današnji Sumpetar). Dakle granica komune htjela se izjednačiti s granicama crkvenih posjeda.⁷⁰

Poljičani su u to doba napadali splitske posjede i nanosili štetu Splićanima. O šteti koju su neki Poljičani počinili Splićanima zarobivši im stoku, svjedoči rasprava u splitskom vijeću (22. travnja 1358.) i odluka da se Poljičanima pošalje poslanik.⁷¹ Jesu li se splitsko-poljički sukobi u idućem periodu smirili, nije poznato, no čini se da kralj Ludovik ništa preciznije nije odredio glede splitskih zahtjeva iz 1358. o uređenju granice. Zbog toga su ga Splićani opet zamolili da uredi njihovu granicu prema Klisu i Omišu, ne spomenuvši ni tada Poljičane. To se vidi iz Ludovikova pisma upućenom Splitu 18. srpnja 1367., u kojemu kralj izvješćuje Splićane da je napismeno naredio banu da utvrdi istinu "oko neodređenih međa zbog kojih dolazi do svađa i sporova između Splićana i ljudi kliškoga i omiškoga kaštela".⁷² Ostaje pitanje zašto Splićani u pismu kralju Ludoviku ne spominju Poljičane, kad je postojanje posebnoga poljičkog teritorija u to doba nedvojbeno⁷³ i kad

⁶⁹ I to što je u spomenutoj parnici knez Juraj II. (kao gospodar Klisa i Omiša) tražio cijelo Primorje, uz podatak da je Jakovu iz Ferma rekao da od Žrnovnice započinje kliški posjed, upućuje na pomisao da je Juraj II. Primorje smatrao omiškim posjedom.

⁷⁰ Jakov Stipišić-Miljen Šamšalović, Zapisnici Velikoga vijeća grada Splita 1352-1354, 1357-1359, *Zbornik zavoda za povijesne znanosti istraživačkog centra JAZU*, sv. 12, Zagreb, 1982. (dalje: Zapisnici Velikog vijeća), str. 94 i 204: "... et ab ipsa colupna usque ad flumen Salone cum omnibus muragllis Salone suprioribus et inferioribus et ab ipsis muragllis recto tramite usque ad Prosich, includendo ih nis confinibus tres villas infrascriptas, scilicet Colch, Cris et Goriçcam cum earum circumstantiis et pertinentiis et ab ipsa Goriçca sic versus flumen Vadi (Badi) et ab ipso flumine incipiendo a Cameno usque ad ecclesiam sancti Petri de Gumao, cum tota montanea a culmine ipsius montanee usque ad mare."; u CD XII, str. 657-658. isti dokument se navodi pod pogrešnim nadnevkom "mjeseca marta 1356." Treba biti 1358.; O tome vidi: Katić, *Granice*, str. 203., uz napomenu da je u tekstu također pogrešno navedena godina.

⁷¹ Zapisnici Velikoga vijeća, str. 184-185; Pivčević, *Povijest Poljica*, str. 17.

⁷² CD XIV, str. 59-60: "De factis vero metarum indeterminatarum, quarum occasione inter vos et homines castrorum Clissi et Almissi dissensiones et inimicitie ..."; Lucić, *Povijesna svjedočanstva 1*, str. 632-633; Vidi: Katić, *Granice*, str. 203.

⁷³ Upravo se u ispravi kralja Ludovika glede plaćanja crkvene desetine, napisanoj u to doba (9. srpnja 1367.), Poljica spominju kao zaseban teritorij, jasno odvojen od Klisa i Omiša. Vidi: CD XIV, str. 56: "... in territorio Clissiae, Politii, Almissii, Zmine, Zetine ac Cleonae ...".

je poznato da su Splićani imali problema i s Poljičanima. Znači li to da Splićani u pregovorima oko granica nisu Poljičanima još pridavali nikakvu važnost, smatrajući "legalnim partnerima" samo Klis i Omiš, ili da u to doba Split i Poljica, što je vjerojatnije, zaista nisu izravno graničili? Zanimljivo je i to što se Splićani žale na svađe i sporove s ljudima kliškoga i omiškoga kaštela, a ne spominju napade Poljičana, o kojima su raspravljali u Vijeću 1358. Znači li to da su do 1367., kad se Splićani opet obraćaju kralju Ludoviku, prestali splitsko-poljički sukobi ili da se pritužba na "ljude kliškoga kaštela" odnosi i na Poljičane?

Spomenuto obraćanje Splićana kralju Ludoviku nije spriječilo sukobe između Splita i Klisa, čak niti nakon što je kralj 1370. opomenuo kaštelane Klisa, Cetine i Livna da ne nanose nepravdu Splitu.⁷⁴ Na pomisao da su u spomenutim sukobima vjerojatno sudjelovali i Poljičani, odnosno da ni splitsko-poljički odnosi nisu bili bez sukoba, upućuje žalba Splićana kraljici Elizabeti, supruzi tada već pokojnoga kralja Ludovika, da se Poljičani "pokoravaju samo svojim zakonima". O žalbi doznajemo iz sadržaja pisma koje je kraljica Elizabeta 3. studenog 1383. u Zadru napisala hrvatskom banu i zapovjedila mu da se Poljičanima "za sve krivice sudi po hrvatskim zakonima, a ne po njihovim kojih se oni jedino drže".⁷⁵

Splitsko-poljički odnosi nisu se poboljšali niti nakon pisma kraljice Elizabete. Nemirno razdoblje dinastičkih sukoba ili "protudvorskoga pokreta" (1383.-1408.), koje je nakon Ludovikove smrti (1382.) zahvatilo prostor Hrvatske i Bosne, odrazilo se i na splitsko-poljičkom području, obilježivši kraj XIV. i početak XV. st. još češćim promjenama gospodara i sukobima. Osobito teško razdoblje za Split nastupilo je nakon što je bosanski kralj Tvrtko pridobio Klis i potvrdio mu povlastice (22. srpnja 1387.), koje je Klis uživao pod knezovima bibriskim. Uzdajući se u hrvatsko-ugarskoga kralja Žigmunda, Splićani su 19. siječnja 1388. odlučili kralju uputiti poslanstvo i, među ostalim, opet zatražiti određivanje granica prema Klisu i Omišu. U razgraničenju s Klisom Splićani su tražili da granica bude rijeka Solin (Jadro), a u razgraničenju s Omišom željeli su da "rijeka koja protječe pokraj toga kaštela bude međa i granica između Splita i omiškoga kaštela, i to tako da zemljište s ove strane prema Splitu bude splitsko sve do mora."⁷⁶ Dakle, Splićani su "maksimalizirali" svoje zahtjeve prema teritoriju u Primorju, zatraživši da se granica Splita proširi sve do utoka rijeke Cetine u more kod Omiša. Međutim, kralj Žigmund nije mogao ispuniti želju Splićana jer je već u prvoj polovini 1388. bosanski kralj Tvrtko držao i Omiš,⁷⁷

⁷⁴ CD XIV, str. 238; Vidi: Katić, *Granice*, str. 203-204.

⁷⁵ Vidi: Lucius, *Ostavština*, sv. 15, str. 95., Arhiv HAZU; Prijevod s latinskoga na talijanski jezik vidi u *Bullettino*, vol. XXV, god. 1902, copert. p. 1-3; Prijevod pisma s latinskoga na hrvatski jezik vidi u: Pera, *Poljički statut*, str. 43-45.

⁷⁶ CD XVII, str. 126: "Procurabitis, quod habeamus confines inter nos et Clissenses ita, quod flumen Salone sit medium inter nos et Clissenses (...) et ita quod terrenum citra flumen Salone sit nostrum versus Spalatum et ultra sit castrum (...). Procurabitis quod mete et fines sint inter nos et castrum Almissi ita, quod flumen discurrens prope ipsum castrum sit meta et confines inter nos et castrum ita, quod terrenum citra flumen versus Spalatum sit nostrum usque in mare ..."; Ivan Lucić, *Povijesna svjedočanstva*, sv. II, Split, 1979., str. 745; G. Novak, *Povijest Splita*, str. 198; Duplančić, *Kartografski prilozi*, str. 154.

⁷⁷ Lucić, *Povijesna svjedočanstva 2*, str. 751.

a tko je u posjedu imao Klis i Omiš, taj je uglavnom imao kontrolu i nad Primorjem. Primjetno je kako su Splićani nastavili "ignorirati" Poljičane prilikom obraćanja kralju glede razgraničenja; i u tom zahtjevu upućenom Žigmundu, kao i u prethodnom zahtjevu upućenom Ludoviku (1367.), Splićani su zatražili određivanje granice prema Klišanima i Omišanima, ne spominjući Poljičane.

Nakon uzaludnih vapaja koje su upućivali Žigmundu za pomoć u obrani svojih posjeda,⁷⁸ Splićani su 2. lipnja 1390. priznali Tvrtkovu vlast. Tvrtko je Splićanima potvrdio sve dotadašnje povelje i slobostine, a zatim je odredio granice Splita prema Klisu i Omišu upravo onako kako su Splićani tražili; između Splita i Klisa je kao granica određena crta od Mosora prema zapadu na rijeku Solin (Jadro), uključujući i mlinice, a prema Omišu, Splitu je potvrđen teritorij "do rijeke Cetine, od mora do vrha planine, koja se zove Primorje".⁷⁹ Time je, na štetu Klišana i Poljičana – "jer su prešutjeli istinu i podmetnuli laž", poništio prethodno dane povlastice.⁸⁰ Spomenuto razgraničenje proveli su Tvrtkovi poslanici 1. kolovoza 1390., vjerojatno u Splitu. Splitska komuna tako je prvi put "de iure" proširila granice do Omiša, odnosno do rijeke Cetine, obuhvativši cijeli teritorij Primorja, od mora do planine. No isprava kralja Tvrtka nije trajno riješila pitanje Primorja, jer je to područje 1397. kralj Žigmund pripojio Omišu.⁸¹ Na to upućuje sadržaj isprave od 11. studenoga 1429., u kojoj se govori o sporu između Ivaniša Nelipčića i Poljičana zbog Primorja i Knežina i spominje kako je te posjede kralj Žigmund, čini se prilikom prijašnjeg boravka u Splitu (4. siječnja 1397.), dodijelio Omišu.⁸² Omišu vjerojatno nije pripalo cijelo Primorje jer je 23. veljače 1397. područje od rijeke Žrnovnice do Bilapeći, upravo na Žigmundov nalog (od 5. veljače 1397.),⁸³ biskup Ladislav odredio Splitu.⁸⁴ U spomenutoj ispravi određuju se granice Splita prema Klisu i Omišu. Poljičani se

⁷⁸ Isto, str. 743-757.

⁷⁹ Ljubić, *Listine IV*, str. 281: "... quod incipientes a monte Masaron versus orientem recto tramite sicut labitur flumen Salona versus occidentem dividat et sit meta atque confinium inter nostrum castrum Cliscie et ipsos Spalatenses, ita quod e dicto flumine versus Spaletum sit Spalatensium cum omnibus molendinis eorum Spalatensium consuetis. (...) Ex parte vero Almissii sit meta et confinium flumen Cetine recto tramite sicut labitur versus mare usque ad verticem montis, qui dicitur Primorie versus Spaletum inter nostros Spalatenses et castrum nostrum Delmissii ...".

⁸⁰ Na ist. mj.: "... volentes insuper, quod privilegia a nostra maiestate impetrata per Cliscenses et Pollizanos tacita veritate et suggesta falsitate, que posset perturbare dicta confinia quomodolibet volumus omnimoda ea cavere firmitate ..."; G. Novak, *Povijest Splita*, str. 205; Pivčević, *Povijest Poljica* str. 19.

⁸¹ Pivčević, *Povijest Poljica*, str. 23; Duplančić, *Kartografski prilozi*, str. 155.

⁸² Vidi: Ivan Pivčević, Nekoliko poljičkih isprava iz XV. stoljeća, *Supplemento al Bullettino* vol. 31, Split, 1908., n. 3-5, p. 3: "Noveritis quod in persona magnifici Johannis filii Iwan comitis Cetine, alias regnorum nostrorum Dalmacie et Croatie predictorum bani, nostre significatum extiterat majestati gravi cum querella, quod Georgius woyvoda et universi alii et singuli nobiles de Policha se in quibusdam possessionibus in districtu seu terris Primorie appellatis cis mare a flumine Srnovnica vocata usque flumen aque Cetine vocate adiacentibus, et quibusdam aliis terris Knesine vocatis in dicta Policia existentibus, per nostram maiestatem dudum nobis in civitate Spalatensi existentibus ad castrum nostrum Olmis applicatum intromississent ...".

⁸³ Vidi: CD XVIII, str. 171.

spominju samo u onom dijelu isprave koji govori o granici prema Omišu, jer su u Primorju bili njihovi posjedi (u raspravi o granici između Splita i Klisa ne spominju se).

Bilapeć je novi toponim koji se pojavljuje kao granična oznaka u razgraničavanju splitskoga posjeda u Primorju, jer su u prijašnjim ispravama kao granicu svojega posjeda Splićani isticali Mutogras, crkvu sv. Petra Gumajnskoga (Sumpetar) i rijeku Cetinu (kod Omiša). Bilapeć se nalazi nedaleko od rijeke Žrnovnice; to je vjerojatno bio naziv za jednu od pećina uz cestu koja vodi od Splita prema Omišu (iza Strožanca, a ispred potoka Grljevca), na području današnjega Miljevca.⁸⁵

Kao ni početkom XIV. st., tako ni početkom XV. st. nisu zabilježeni međusobni sukobi između Splita i Poljica, čak su Poljičani (29. listopada 1400. i 4. veljače 1401.) u splitsko-trogirskom sukobu sudjelovali na strani Splita.⁸⁶ To ne treba čuditi jer je neposredna blizina Splita, Trogira i Klisa, odnosno Poljica, dovela do prožimanja interesa i međusobnih sukoba spomenutih strana. Ovisno o političkim prilikama i potrebama ponekad su sklapani savezi između dvije strane, protiv treće. Takvi su primjeri već zabilježeni prije 1400., a događali su se i u kasnijem razdoblju. Poljičani su, na primjer, u ratu između Splita i Trogira 1244. bili na strani Splićana.⁸⁷ Splićani su pak prilikom napada na Ostrog (oko 1225.), "koji su držali Hrvati (vjerojatno Poljičani)", pozvali u pomoć Trogirane,⁸⁸ a na temelju ugovora od 19. ožujka 1259. Splićani i Trogirani su, zajedno s primorskim banom Butkom i drugim općinama, trebali zaratiti na Poljičane.⁸⁹ Trogirani su pak 28. prosinca 1415. odlučili pregovarati s Poljičanima o zajedničkoj borbi protiv Splićana,⁹⁰ premda su još 19. srpnja iste godine (1415.) "molili za prijateljstvo" Splićane, radi poduzimanja mjera protiv gusarenja Omišana.⁹¹

Splitu je početkom XV. st. opet pripalo cijelo Primorje, jer su povlastice dobivene od Tvrtka, Splićanima potvrdili bosanski kralj Ostoja (15. prosinca 1402.) i kralj Ladislav

⁸⁴ Isto, str. 180: "Igitur mandatis vestre maiestatis obedire cupiens, ut teneor, predictas villas, territoria et terras a flumine Surnounicha usque ad foveam Belapech et a mari ascendendo montem inter predicta duo flumina (...) supradictis duxi statuendas ...".

⁸⁵ Pivčević, *Nekoliko poljičkih isprava*, str. 21; vidi: *Zlatna knjiga grada Splita*, str. 183.

⁸⁶ Lucić, *Povijesna svjedočanstva 2*, str. 813; Pivčević, *Povijest Poljica*, str. 21.

⁸⁷ Lucić, *Povijesna svjedočanstva 1*, str. 185; Pivčević, *Povijest Poljica* str. 10; Laušić, *Postanak i razvitak*, str. 88

⁸⁸ Thomas, cap. 29, str. 105; Kronika, str. 96.; Lucić, *Povijesna svjedočanstva 1*, str. 191; I. Pivčević smatra, na temelju Farlatijeva zapažanja, da su braća Toljen i Vučeta, koje Toma Arhidakon naziva Hrvatima (Thomas, cap. 29, str. 104), bili Poljičani. Vidi: Pivčević, *Povijest Poljica*, str. 7. (bilj. 1). Možda je Toljen sin Butka, spomenut u toj 29. glavi Tomina djela (Thomas, str. 104), onaj Toljen Poljičanin koji se spominje u 32. glavi istoga djela (Thomas, str. 121).

⁸⁹ CD V, str. 124: "... Cum predictus dominus Guido comes potestas una cum iudicibus, consiliariis et comunitate Spalatensi et similiter una cum iudicibus, consiliariis et comunitate Tragurii in guerra maxima pro honore corone regie et fidelitate observanda permanerent cum infidelibus Pollizanis dicte corone ..."; Pivčević, *Povijest Poljica*, str. 11; Laušić, *Postanak i razvitak*, str. 89.

⁹⁰ *Bullettino*, vol. XXV, god. 1902., copert. 9-10; Pivčević *Povijest Poljica*, str. 25; Laušić, *Postanak i razvitak*, str. 101.

⁹¹ Lucić, *Povijesna svjedočanstva 2*, str. 885-886.

Napuljski (6. kolovoza 1403.).⁹² Zatim je kralj Ostoja (12. prosinca 1408.) Primorje (i Omiš) dodijelio svojim saveznicima braći Jurju i Vuku Radivojeviću, čemu se silom suprotstavio splitski herceg Hrvoje Vukčić.⁹³ Dok su Split i Poljica bili pod vlašću hercega Hrvoja Vukčića Hrvatinića (1403.-1413.), splitsko-poljički sukobi nisu zabilježeni. Međutim, nakon što je Split otkazao poslušnost Hrvoju i stavio se pod zaštitu hrvatsko-ugarskoga kralja Žigmunda, Poljičani i Omišani, čiji se grad nalazio u vlasti Hrvoja, započeli su kao njegovi saveznici s napadima na splitske posjede.⁹⁴ Splićani su se u srpnju 1413. potužili banovcu (vicebanu) Andriji da su im Poljičani "silom oduzeli" neka sela, solane i posjede, bilo crkvene bilo općinske, preko rijeke Žrnovnice prema Omišu.⁹⁵ Andrija je zatim pismom od 7. srpnja 1413. odredio Ivana Križana iz Podgorana i Jurja Radića, kanonika splitskoga kaptola, da pođu u Poljica pregovarati o spornim posjedima, a s njima je išao i rektor Karin Radoslavov, koji je tada bio na čelu splitske uprave.⁹⁶ Njih su 7. srpnja 1413. ispred crkve sv. Marije u Srinjinama "u poljičkom distriktu" dočekali predstavnici Poljičana - Juraj Dražojević, Petar Rajčić i Ivan Dapčić. Tom je prilikom Karin Radoslavić zahtijevao da Poljičani vrate sve posjede s lijeve strane rijeke Žrnovnice i vrijednost pobranih plodova, koje su oduzeli Splićanima u vremenu od kada je Split stupio pod okrilje Žigmunda. Zatim je od Poljičana zatražio visoku odštetu: 5.000 dukata za pobrane plodove, 5.000 dukata za pretrpljene štete i 5.000 dukata za nasilja i uvrede. Poljičani su obećali u roku od 15 dana sazvati zbor Poljičana i odgovoriti na zahtjeve Splićana.⁹⁷

Da Poljičani nisu ništa odgovorili Splićanima ili su odgovorili negativno, pokazuje odluka Splitskoga vijeća (30. srpnja 1413.) da se banu Petru da 500 dukata ako bi gradu poslao u pomoć protiv Poljičana 1.200 pješaka. Već je sutradan, 1. kolovoza 1413., Vijeće izdalo napatuk u kojemu se od bana i banovca traži da, "zbog odmetništva svetoj ugarskoj kruni", s 1.000 pješaka i 50 konjanika napadnu Poljičane i popale Poljica. Za obavljanje akcije Vijeće je ponudilo 5.000 dukata i dvije trećine plijena (jedna trećina bi pripala Splitu) te 2 dukata za svakoga zarobljenika kojeg predaju Splitu. Ako to ne bi bilo moguće, Vijeće je tražilo barem 25 konjanika uz plaću od 20 lira za svakoga, za službu općine, ali niti od toga nije bilo ništa.⁹⁸ Taj zahtjev splitskih vlasti pokazuje koliko je velika bila ogorčenost Splićana prema Poljičanima, budući da su praktično zatražili unište-

⁹² Ljubić, *Listine V*, str. 12-13.

⁹³ Lucić, *Povijesna svjedočanstva 2*, str. 852; *Bullettino* vol. VII, god. 1884., str. 188-191.; Pivčević, *Povijest Poljica*, str. 22-23; Laušić, *Postanak i razvitak*, str. 100.

⁹⁴ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, sv. III, str. 82 i 86.

⁹⁵ *Bullettino*, vol. XXV, god. 1902., copert. str. 4: "... che li Poglizzani li haueuano con forte mane occupatio alcune possession, Ville, e Saline oltre la fiumera di Zarnomniza ...".

⁹⁶ O Karinu Radoslavovu vidi u: G. Novak, *Comes, potestas*, str. 252 i 261.

⁹⁷ *Bullettino*, vol. XXV, god. 1902., copert. str. 4-6 (talijanski prijevod) te 6-8 (latinski prijepis); O tome vidi u: Pivčević, *Povijest Poljica*, str. 23-24; Laušić, *Postanak i razvitak*, str. 100-101; Ivan Ostojčić, *Metropolitanski kaptol u Splitu*, Zagreb, 1975., str. 114 i 117.

⁹⁸ *Bullettino*, vol. XXV, god. 1902., copert., str. 8-9; Pivčević, *Povijest Poljica*, str. 24; Laušić, *Postanak i razvitak*, str. 101.

nje Poljica, ali i koliko su strahopoštovanje Splićani imali prema Poljićanima, kad su protiv njih zatražili tako jaku vojnu silu.

Kako su sva nastojanja Splićana da dobiju pomoć i obračunaju se s Poljićanima bila uzaludna, Splićani su se 17. rujna 1413. opet obratili kralju Žigmundu. On je ovlastio splitsko poslanstvo da u njegovo ime pregovara s hercegom Hrvojem, gospodarom Poljica i Omiša, ali pregovori nisu donijeli nikakav pomak u korist Splita.⁹⁹ Tako Splićani opet nisu uspjeli pomaknuti granicu svoje komune preko rijeke Žrnovnice. Rijeku Žrnovnicu kao granicu Splita u to doba potvrđuje ugovor od 20. siječnja 1415., u kojemu omiški knez obećaje Splićanima da nijedna omiška naoružana lađa neće ići dalje od Žrnovnice.¹⁰⁰ Omiš je tada još uvijek priznavao vlast vojvode Hrvoja Vukčića Hrvatinića.¹⁰¹

Uskoro je i Splićanima i Poljićanima zaprijetila zajednička opasnost – Mlečani. Usprkos tome Poljićani su, čak poticani od Mlečana,¹⁰² nastavili uznemirivati Splićane i pljačkati splitsko polje, koristeći se teškim položajem u kojem se našao Split nakon mletačkoga osvajanja Šolte (27. lipnja 1418.). Položaj Splita još više se pogoršao nakon mletačkoga osvajanja Trogira (22. lipnja 1420.).¹⁰³ Poljićani su saveznika imali u cetinskom knezu Ivanišu Nelipčiću, gospodaru Klisa i Omiša.¹⁰⁴ U takvoj situaciji, a “pod dubokim dojmom mletačkoga uspjeha u Trogiru”,¹⁰⁵ Splićani su 28. lipnja 1420. priznali mletačku vlast.¹⁰⁶ U povelji izdanoj Splitu 9. srpnja 1420., Mlečani su se obvezali povratiti Splićanima granice i otete posjede, što se zasigurno izravno odnosilo i na posjede koje su Splićani smatrali svojim, a koje su držali Poljićani.¹⁰⁷

Ubrzo nakon toga, 13. srpnja 1420., cetinski knez Ivaniš Nelipčić zaključio je primirje s Mlečanima, koje je trebalo potrajati do “slijedećega blagdana sv. Jurja (23. travnja) 1421.”,¹⁰⁸ a Poljićani su nastavili napadati splitske posjede. Zbog toga su se 30. prosinca 1420. Splićani požalili Mlečanima da su Poljićani “za vrijeme nedavno završene berbe”,

⁹⁹ Pivčević, *Povijest Poljica*, str. 24-25; Laušić, *Postanak i razvitak*, str. 101.

¹⁰⁰ Đuro Šurmin, *Hrvatski spomenici. Acta Croatica*, sv. 1 (od god. 1100.-1499.), MHJSM, sv. 6, Zagreb, 1898. (dalje: Hrvatski spomenici), str. 115-116; N. Klaić, *Izvori*, str. 263; Duplančić, *Kartografski prilozi*, str. 155.

¹⁰¹ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, sv. III, str. 86.

¹⁰² Ljubić, *Listine VII*, str. 264; Marko Šunjić, *Dalmacija u XV. stoljeću*, Sarajevo, 1967., str. 61.

¹⁰³ Lucić, *Povijesna svjedočanstva 2*, str. 897, 913-914; Pivčević, *Povijest Poljica*, str. 26-27; Šunjić, *Dalmacija*, str. 64-65.

¹⁰⁴ G. Novak smatra da je Nelipčić 1403. imao titulu “vječni knez Splita”, koja je bila samo nominalna. Novak, *Comes*, potestas, str. 255; L. Katić navodi da je Nelipčić 1412. bio knez Splita. Katić, *Granice*, str. 206. To je doba kad Split priznaje vlast Nelipčićeva šogora hercega Hrvoja Vukčića.

¹⁰⁵ Šunjić, *Dalmacija*, str. 65.

¹⁰⁶ Lucić, *Povijesna svjedočanstva 2*, str. 915-916; Šunjić, *Dalmacija*, str. 65.

¹⁰⁷ Ljubić, *Listine VIII*, str. 25: “6. Item quod confinia, iura et possessiones civitatis et specialium personarum sunt per circavicanos istis temporibus occupata, per ducale dominium ea debent recuperare et recipropriare comunitati et specialibus personis ius habentis in eisdem.”; Lucić, *Povijesna svjedočanstva 2*, str. 928; Pivčević, *Povijest Poljica*, str. 26-28; Laušić, *Postanak i razvitak*, str. 102.

¹⁰⁸ Lucić, *Povijesna svjedočanstva 2*, str. 928-931; U ispravi koja govori o tome, kao Nelipčićevi posjedi navode se Ključ, Lavičac, Zvonograd, Travnik, Sinj, Čačvina, Klis, Omiš i Viseć, ali ne i Poljica.

dakle nakon što je Split priznao mletačku vlast i nakon što su Nelipčić i Mlečani sklopili primirje, prodrli u splitsko polje i dalje od onog što su već bili zauzeli, te odnijeli grožđe i ljetinu crkava i pojedinaca u vrijednosti od 600 zlatnih dukata. Također, naoružani Poljičani su “mjeseca rujna u noćno doba” preko kliškoga posjeda napali neko selo, koje je bilo u posjedu splitskoga nadbiskupa (vjerojatno Kaštel-Sućurac), izranili njegove stanovnike i oteli im mnoštvo stoke.¹⁰⁹ Osim toga, splitsko poslanstvo požalilo se Mlečanima da su dobra komune i dalje zaposjednuta od Poljičana. Žalba pokazuje da su Poljičani zadržali sela, mlinice i solane, kojih su prihodi dosežali svotu do 400 zlatnih dukata na godinu, te solane, sela i zemljišta crkava i pojedinaca, zbog čega je blagajna soli na godinu gubila do 300 dukata, a crkve i pojedinci do 200 dukata.¹¹⁰ Iz spomenute žalbe također se vidi da je Ivaniš Nelipčić, usprkos postignutom primirju s Mlečanima, i dalje držao dobra (solane, mlinice i sela) koja je splitska komuna i Crkva smatrala svojim, te naplaćivao tribut Splićanima koji su prolazili njegovim posjedom.¹¹¹ No, čini se da ni Mlečani nisu vjerovali u primirje s Nelipčićem, jer su 5. siječnja 1421. uputili svojega providura u Splitu neka se obrati bosanskom kralju Tvrtku II. radi sklapanja saveza protiv kneza Ivaniša Nelipčića, a dalmatinskim gradovima pod svojom vlašću savjetovali su neka budu složni protiv tih ili pak nekih drugih neprijatelja.¹¹²

Pokušaji rješavanja splitsko-poljičkih sukoba zabilježeni su u drugoj polovini 1421., a zatim početkom 1422., nakon što su se Splićani i splitski nadbiskup potužili splitskom knezu na napade Poljičana. Primirje čini se nije ostvareno, a Splićane je vjerojatno nastavio napadati i Ivaniš Nelipčić, jer se u odluci mletačke vlade od 8. travnja 1422. opet traži zajedničko djelovanje mletačkih upravitelja u Dalmaciji (knezovi Zadra, Šibenika, Splita i Trogira) radi obrane povjerenih okružja – “bilo protiv cetinskoga kneza i Poljičana, bilo protiv ostalih koji im nanose štetu”.¹¹³ Napad na Nelipčića i Poljičane vjerojatno

¹⁰⁹ *Zlatna knjiga grada Splita*, str. 104: “... quia ipsa civitas Spalati erat sub ditione vestri almi (dominii ducalis) in vindemiis proxime preteritis Policenses invserunt campum Spalati ultra id, quod tenent occupatum, auferentes uvam et fructus ecclesiarum et spetialium personarum ad valorem ducatorum 600 auri. Et de hoc non satiat, ipsi Policenses de mense septembri tempore nocturno transitum fecerunt per districtum castris Clisii, quod est comitis Ioannis Cetinae, et armata manu invaserunt villam reverendissimi in Christo patris domini et domini archiepiscopi Spalatensis, homines gravissime sauciando et animalia in copia derobbando ...”; Ljubić, *Listine VIII*, str. 62.

¹¹⁰ *Zlatna knjiga grada Splita*, str. 102: “... quia Policienses tenent occupata bona comunis Spalati, videlicet villas et molendina ac salinas, quorum redditus annuatim ascendunt ducatos 400 auri et salinas, villas et territoria ecclesiarum et specialium personarum, de quibus camera salis patitur annuatim de damno ducatos 300, ecclesiae et spetiales personae ferunt de damno omni anno ducatos 200.”; V. Klaić, *Povijest Hrvata*, sv. III str. 123-124; Pivčević, *Povijest Poljica*, str. 28.

¹¹¹ *Zlatna knjiga grada Splita*, str. 102: “... item quia comes Ioannes Cetinae tenet occupata bona comunis Spalati et ecclesiarum ac specialium personarum in salinis, molendinis, follis et villis comunis (...) item quia dictus comes Ioannes accipit tributum Spalatensibus illic transeuntibus ...”.

¹¹² Ljubić, *Listine VIII*, str. 66: “... in casu quo per comitem Iohannem sive Polizanos vel per alias gentes molestarentur civitates et loca nostra Dalmatie sive earum districtus ...”.

¹¹³ Isto, str. 156: “Volentes providere ad deffensionem et conservationem terrarum et locorum nostrorum Dalmacie et eorum districtuum (...) tam contra comitem de Cetenes et Polizanos, quam contra alias gentes descendentes ad damna nostra ...”; Pivčević, *Povijest Poljica*, str. 29; Laušić, *Postanak i razvitak*, str. 102.

je zahtijevao veći ratni napor pa su Mlečani pokušali pridobiti Poljičane, koji su, navodno, s njima bili spremni dogovoriti mir. Zbog toga je šibenski knez 22. listopada 1422. dobio uputu neka svakako pokuša pridobiti Poljičane na takvu odluku.¹¹⁴ Osim toga, Mlečani su i dalje računali na pomoć saveznika protiv Nelipčića i Poljičana. Dogovor Mlečana s bosanskim kraljem Tvrtkom II. (6. veljače 1423.) o napadu na Nelipčića nije ostvaren zbog opasnosti koja je Tvrtku zaprijetila od Osmanlija. Želja Mlečana je bila pridobiti Klis, Omiš i gorske predjele Poljica te zemlje koje su Splitu oteli Nelipčić i Poljičani.

Budući da se stanje oko granica nije smirilo i da su sukobi između Splićana i Poljičana nastavljeni, Veliko vijeće grada Splita ovladalo je 24. kolovoza 1423. gradskoga kneza neka se pripremi za novu raspravu s Poljičanima i rješavanje nesuglasica između splitske i poljičke općine, koje su nastale "glede granica i nepokretnih dobara i komunalnih i crkvenih te osobito pojedinaca iz Splita, što su ih Poljičani bili zauzeli".¹¹⁵ U spomenutom dokumentu ne navodi se oko kojega su dijela granice postojale nesuglasice. Da opet nije postignut nikakav sporazum, pokazuje nastavak napada Poljičana na splitski teritorij. Zbog toga su Mlečani 7. srpnja 1424. naredili svojim upraviteljima u Zadru neka pošalju 25 konjanika u obranu Splita od Poljičana i zatražili pomoć od vojvode Sandalja Hranaća, koja je međutim izostala.¹¹⁶

Primjetno je kako se od 1413. pojačao pritisak Poljičana na splitske posjede. To više nisu bili samo pljačkaški upadi nego dugotrajnija prisvajanja pojedinih posjeda, osobito solana i mlinica uz rijeku Žrnovnicu. Napokon se izravno spominje i granica između Splita i Poljica, jer je za razliku od 1358. i 1413., kad su predstavnici Splita poslani da rasprave s Poljičanima o nanesej šteti, splitski knez 1423. trebao s Poljičanima riješiti nesuglasice oko splitsko-poljičke granice. To je jedan od prvih spomena postojanja izravne granice između Splita i Poljica. Do tada je, uz već navedeni spomen granice Poljica u izjavi Jakova iz Ferma 1329., u povijesnim izvorima zabilježen jedino podatak o granici između Poljica i Omiša (25. srpnja 1395.).¹¹⁷

Kad je 1426. hrvatsko-dalmatinski ban Nikola Frankapan, koji je bio u dobrim odnosima i sa Žigmundom i s Mlečanima, dobio Poljica u posjed, moglo se očekivati smirivanje splitsko-poljičkih sukoba.¹¹⁸ Izgledi za prestanak sukoba između Splićana i Poljičana

¹¹⁴ Isto, str. 193: "... et considerato situ et conoditione dictorum Polizanorum multum fecit pro securitate et quiete terrarum et subditorum nostrorum Dalmatie habere pacem cum dictis Polizanis ..."; Šunjić, *Dalmacija*, str. 66.

¹¹⁵ *Zlatna knjiga grada Splita*, str. 117: "... quae vertuntur inter Spalatensem et Policiensem occasione confiniorum et stabilium bonorum tam comunitatis quam ecclesiarum et specialium personarum Spalati occupatorum per ipsos Policienses ..."; Pivčević, *Nekoliko poljičkih isprava*, n 3-5, str. 2.

¹¹⁶ Ljubić, *Listine VIII*, str. 275: "Quoniam comes et comunitas nostra Spalati scribunt, quod Policienses quotidie invadunt et damnificant territoria et subditos nostros Spalati in personis et bonis suis ..."; Pivčević, *Povijest Poljica*, str. 32-33; Laušić, *Postanak i razvitak*, str. 103.

¹¹⁷ CD XVIII, str. 49.

¹¹⁸ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, sv. III, str. 139; Pivčević, *Povijest Poljica*, str. 33.

povećali su se kad je 1428. Nelipčić obnovio primirje s Mlečanima, ovaj put na dvije godine.¹¹⁹ Međutim, do 13. srpnja 1428. još nije došlo do važnije promjene u splitsko-poljičkim odnosima, jer je tada mletački dužd naredio zadarskom knezu neka pokuša srediti razlike koje postoje između mletačkih podanika i Poljičana.¹²⁰ Primirje između Nelipčića i Mlečana nije odvratilo Poljičane od napada na posjede Splicičana, ali je vjerojatno utjecalo na odnose između Nelipčića i Poljičana. Naime, Nelipčić se 1429. požalio kralju Žigmundu da su mu Poljičani oteli Primorje i Knežine i da mu uskraćuju ubiranje poreza u Kamenu. Zbog toga je kralj Žigmund obvezao kninski kaptol (11. studenoga 1429.) neka pozove vojvodu Jurja Dražojevića i sve poljičke plemiće koji su imali posjede na spomenutom području, da iznesu svoje viđenje spora s Ivanišem Nelipčićem.¹²¹ Nakon što je kninski kaptol obavio kraljev nalog,¹²² kralj Žigmund je 24. veljače 1430., usprkos protivljenju poljičkih plemića i izjavi Jurja Dražojevića da ni on ni Poljičani nisu oteli nikakvih omiških (!) posjeda, naredio kninskom biskupu Ivanu neka Primorje i Knežine dosudi Nelipčiću.¹²³ Kraljeve poslanike (kninski biskup Ivan i vrlički knez Ivan Čubretić), koji su 23. travnja 1430. došli u Žrnovnicu na uviđaj radi rješavanja problema između Nelipčića i Poljičana, dočekao je i predstavnik Splita (Petar Martinić), upozorivši da se Nelipčić "ne smije upletati u splitska dobra u Primorju, kako s ove, tako s one strane rijeke Žrnovnice sve do Bilapeći".¹²⁴ Primjetno je kako Splicičani ne žele odustati od teritorija između rijeke Žrnovnice i Bilapeći. To je maleno područje, ali je u srednjemu vijeku imalo veliko ekonomsko značenje jer su se oko utoka rijeke Žrnovnice u more nalazile solane, a na njezinu gornjem toku mlinice. Zbog toga su Splicičani bili odlučni u nastojanju da granicu svoje komune pod svaku cijenu prošire na lijevu obalu rijeke Žrnovnice.

Kninski kaptol je 6. svibnja 1430. izvjestio Žigmunda o provedbi njegova naloga, prema kojemu je Nelipčiću pripalo Primorje između Žrnovnice i Cetine, sa selima Gostan,¹²⁵ Perun (ispod brda Perun, vjerojatno u blizini Gostana, prema istoku), Bilac(?),¹²⁶ Mučalokva,¹²⁷ Podstrana, Kurilo (vjerojatno današnje Krilo), Jasenice (Jesenice), Krug (dio

¹¹⁹ To je primirje Nelipčić 1432. produžio na 5 godina. Vidi: Lucić, *Povijesna svjedočanstva 2*, str. 968.

¹²⁰ Ljubić, *Listine IX*, str. 29-30.

¹²¹ Pivčević, *Nekoliko poljičkih isprava*, str. 3-6; Knežine - položaj na istok od župske kuće u Tugarima prema dijelu Truše.

¹²² Vidi dokument od 27. prosinca 1429.; Pivčević, *Nekoliko poljičkih isprava*, str. 6-7.

¹²³ Pivčević, *Nekoliko poljičkih isprava*, str. 9-10: "... fidelitati vestre firmissime precipiendo mandamus, quatenus (...) easdem terras seu possessiones (tj. Primorje i Knežine) (...) ad sepedictum castrum nostrum Ołmis nostre maiestatis in persona reannectare et reaplicare (...) debeatis ...".

¹²⁴ Lucić, *Povijesna svjedočanstva 2*, str. 967; Duplančić, *Kartografski prilozi*, str. 155.

¹²⁵ I. Pivčević smatra da se Gostan nalazio odmah uz crkvicu sv. Jurja na Perunu, prema zapadu. Vidi: Pivčević, *Nekoliko poljičkih isprava*, str. 11, bilješka 2; D. Vlašić smatra da se Gostan nalazio ispod brda Perun, jugozapadno od naselja Perun. Vidi: Danko Vlašić, *Prošlost Podstrane*, Split, 1988., str. 42.

¹²⁶ Vjerojatno Bilaj. Vidi: Vlašić, *Prošlost Podstrane*, str. 46.

¹²⁷ I. Pivčević smatra da se vjerojatno radi o Qu. Mura - Mrtva lokva ispod sela Podstrane. Pivčević, *Nekoliko poljičkih isprava*, str. 11, bilješka 5; D. Vlašić smatra da je to zaselak Mirče - u dokumentima: "Muczalokna",

sela Jesenice) i Duće, zatim Knežine u selu Truše te neke zemlje i posjedi u poljičkim selima (Tugare, Ostrvica, Zakućac, Srinjine, Čišla, Gata i drugim zaselcima) i u njihovoj okolini.¹²⁸ Tako se Primorje našlo izvan vlasti i Splita i Poljica, jer je pravo na to područje priznato Ivanišu Nelipčiću gospodaru Omiša (i Klisa). Nije poznato jesu li kraljevu odluku Poljičani poštovali, jer kasniji izvori više ne govore o odnosima između Poljičana i Nelipčića (umro krajem svibnja 1434.).¹²⁹

Napadi Poljičana na splitski teritorij ni u to doba nisu prestajali. U dokumentu od 6. srpnja 1431. spominje se da su Poljičani ("Zorzi et Stefano de Polizza") zauzeli dva sela koja su pripadala splitskoj komuni, a da se njihovi stanovnici žele vratiti pod splitsku vlast.¹³⁰ U tom je razdoblju odnose između Splita i Poljica opterećivalo i pitanje zaselka Katići na području sela Žrnovnice. Na zamolbu splitskoga kneza Marka Maurocena, trogirski je kaptol proveo razgraničenje između Splita i Poljica, o čemu govori isprava spomenutoga kaptola od 10. veljače 1433. Pregovorima o razgraničenju bili su nazočni zastupnici grada Splita i "s njima veliko mnoštvo ljudi rečenoga grada Splita" te Poljičani iz poljičkih plemena (rodova) Tišemirića, Limića i Kremenićana i "s njima mnoštvo ljudi iz poljičke komune".¹³¹ U ispravi se navodi kako su Poljičani priznali (8. veljače 1433.) da je selo Katići sa svim spomenutim granicama "pripadalo uvijek i sada području splitske komune i da je već mnogo godina bilo i jest od splitske komune."¹³² Spomenuta isprava zanimljiva je iz više razloga. Primjetna je popustljivost Poljičana u tom sporu, što se možda može objasniti prije spomenutim problemima između Poljičana i Nelipčića,¹³³ koji su mogli oslabiti pozicije obiju strana u odnosu prema Splitu. To što je ispravu izdao trogirski kaptol s "uobičajenim velikim kaptolskim visećim pečatom", a sastavio je "javni i zakleti notar" istoga kaptola i trogirске komune, pojačava njezinu pravnu vrijednost i daje joj značenje "javne isprave". Osim toga, spomenuta isprava iz 1433., uz odluku Velikoga vijeća iz 1423. da se riješi granica između Splita i Poljica, ponovno otvara pitanje postojanja splitsko-poljičkoga razgraničenja u prijašnjem razdoblju. Naime, premda su Poljica postojala već od prije, prema dostupnim povijesnim izvorima Splitski tek 1423. i 1433. raspravljaju o

"Mirza-Lokva", "Marcziloqua", "Merciloqua", "Mirce", "Marze", "Mirza", "Mirchie" i "Mirča", koji se nalazio u zapadnom dijelu Podstrane. Vlašić, *Prošlost Podstrane*, str. 52

¹²⁸ Pivčević, *Nekoliko poljičkih isprava*, str. 10-15: "... primo ad facies terarum seu possessionum Primorye vocatarum nec non villarum Goztan, Perun, Bilac, Muczalokua, Podztrana, Kurilo, Jazenycze, Crugh et Ducze noncupatarum in eadem terra Primorye cis mare videlicet a flumine Serwnownycza vocata usque flumen aque Četine vocate adiacencium (...) item quarumdam aliarum terrarum seu possessionum Knesine nominatarum in eadem Polycza habitatum, videlicet in villa Tnisane (Truše) vocata ..."; O srednjovjekovnim naseljima u Podstrani vidi: Vlašić, *Prošlost Podstrane*, str. 38-55.

¹²⁹ Pivčević, *Povijest Poljica*, str. 33-35; Laušić, *Postanak i razvitak*, str. 104.

¹³⁰ *Zlatna knjiga grada Splita*, str. 129; Pivčević, *Nekoliko poljičkih isprava*, str. 15-16.

¹³¹ Pivčević, *Nekoliko poljičkih isprava*, str. 17-18.

¹³² *Zlatna knjiga grada Splita*, str. 140-145; Pivčević, *Nekoliko poljičkih isprava*, str. 16-19; Katić, *Četiri poljičke isprave*, str. 89; Pivčević, *Povijest Poljica*, str. 36.

¹³³ Vidi: Laušić, *Postanak i razvitak*, str. 104.

granici između Splita i Poljica. I dok u Velikom vijeću 1423. predlažu da sporno pitanje riješe provizori određeni od mletačke vlasti i odlični muževi određeni od hrvatskoga bana, Splitsani se 1433. izravno obraćaju trogirskom kaptolu za posredovanje u rješavanju sporne granice prema Poljicima. Znači li to da je zasebnost Poljica u to doba tolika da Splitsani napokon traže izravno razgraničenje s Poljicima, a ne s Klisom kao do tada, ili da do tada Splitsani i Poljičani uopće nisu izravno graničili?

Na pomisao da su odnosi između Klisa i Poljičana tada zaista bili slabi, osobito nakon 1428. kad je Nelipčić opet obnovio primirje s Mlečanima, i da Poljica u tom razdoblju vjerojatno više nisu bila podređena Klisu, navodi i spor između Nelipčića i Poljičana oko posjeda u Primorju i zbog Knežina, u kojemu oni nastupaju kao različite (zasebne) strane. Nije poznato koji je dio granice bio sporan 1423., ali je poznato da je 1433. sporno bilo selo Katići, koje se nalazi nešto sjevernije od vrela Žrnovnice, na području koje je nekad držao kliški knez. Činjenica da su Splitsani taj spor dobili, upućuje na pomisao da su već prije oslabile i pozicije Klisa prema Splitu i da je Split proširio svoje granice na područje uz gornji tok rijeke Žrnovnice, čime je splitski teritorij došao u neposredan dodir s Poljicima. Prema tome, može se primijetiti da je zasebnost Poljica u to doba (1433.) zaista potpuna, ali da je razlog prvih poznatih spomena o splitsko-poljičkom razgraničenju ipak u proširenju Splita na područje koje je neposredno graničilo s Poljicima. Takva pretpostavka otvara novo, također složeno pitanje o razgraničenju između Splita i Klisa, jer se o splitsko-poljičkoj granici može govoriti tek nakon što se pouzdano odredi granica između Splita i Klisa.

Gledajući na zahtjeve Splita i Klisa za određivanjem njihove međusobne granice tijekom XIV. i XV. st., i na radove L. Katića o tom problemu, može se pretpostaviti da je rijeka Žrnovnica bila istočna granica splitskoga polja, a da je prema Klisu granica splitskoga polja uglavnom išla crtom razgraničenja iz razdoblja narodnih vladara: Dujmovača – Suhi most – Granica (zemlja ispod sela Kučine) – rijeka Žrnovnica, ili rijeka Jadro (Solinska rijeka) – Sutikva (Sv. Tekla) – rijeka Žrnovnica. Prema tome, sporna su bila sela Kučine, Žrnovnica, Križ i Gorica¹³⁴ te Kamen,¹³⁵ koja su, ovisno o političkim prilikama, bila u splitskim ili kliškim granicama. U razdoblju kad su navedena sela pripadala kliškom posjedu, izravan splitsko-poljički dodir preko splitskoga polja nije bio moguć, a splitsko-poljičku granicu u Primorju ne treba ni tražiti prije 1444., jer su do tada Poljičani tamo imali posjede, ali ne i priznatu vlast. Neposredna granica između Splita i Poljica mogla je postojati samo u kratkom razdoblju, kad su vladari Tvrtko (1390. – najkasnije do 1397.), Ostoja (1402.) i Ladislav Napuljski (1403. – najkasnije do 1408.) Primorje dodijelili Splitu, pa zato ne treba čuditi što se granica između Splita i Poljica ne spominje u povijesnim izvorima prije 1423. i 1433. Da bi izvori govorili o splitsko-poljičkoj granici, trebala su se ostvariti dva uvjeta: da teritorij Splita i Poljica dođe u izravan dodir i da između dviju

¹³⁴ Vidi: Katić, *Granice*, str. 187-193, 200-206; isti, *Naseljenje*, str. 178.

¹³⁵ Kamen se 1430. navodi kao posjed kliškoga kneza Ivaniša Nelipčića. Vidi: Pivčević, *Nekoliko poljičkih isprava*, str. 14.

strana dođe do nekoga spora zbog sela ili posjeda, koji bi ondašnji notari zapisali (primjerice, da jedna strana zauzme selo koje je druga strana smatrala svojim). To se dogodilo u tridesetim godinama XV. st., jer je splitsko polje tada neposredno graničilo s Poljcima i jer su Poljičani tada zauzeli dva (nepoznata) splitska sela (1431.) i Katiće. Ili su možda Katići jedno od dva splitska sela koja spominje isprava iz 1431.?

Upravo pretpostavka da Split tada nije izravno graničio s Poljcima može objasniti zašto splitske vlasti u prijašnjem razdoblju (na primjer 1358.) istodobno dok pregovaraju s Poljičanima glede učinjene štete na splitskim posjedima, od kralja Ludovika traže da uredi granicu prema Klisu i Omišu, a ne i prema Poljcima. Tek kad su Splićani uspjeli proširiti svoje granice na područje uz gornji tok rijeke Žrnovnice, koje je u neposrednom dodiru s poljičkim teritorijem, kao što je bio slučaj sela Katići, pojavljuje se i problem splitsko-poljičkoga razgraničenja. To bi mogao biti odgovor na prije postavljeno pitanje, zašto Splićani u zahtjevima za određivanje splitskih granica (vladarima Ludoviku, Žigmundu i Tvrtku) ne spominju Poljičane.

Moguće razdoblje u kojemu je Splićanima uspjelo pridobiti područje uz gornji tok rijeke Žrnovnice i tako doći u neposredan dodir s Poljcima, treba tražiti nakon 1390. i isprave kralja Tvrtka koji je Splićanima, uz Primorje, potvrdio i područje unutar linije koja je uz rijeku Solin (Jadro) išla prema istoku do planine Mosor. Dakle, upravo ono područje gdje se nalaze selo Katići i sporna sela Kućine, Žrnovnica, Križ i Gorica. Vrlo je vjerojatno da su sukobi između Splita i Nelipčica (i Poljičana), koji su započeli nakon što je Split odbacio vlast vojvode Hrvoja (1413.), Nelipčičeva šurjaka, vođeni upravo zbog toga područja, te da je ono, nakon što je Nelipčić opet sklopio primirje s Mlečanima (1428.), pripalo Splitu. Takva pretpostavka ima oslonac u prvom ugovoru (1420.) između Mlečana i Nelipčica jer su Mlečani, prema obećanju danom Splićanima, zatražili od Nelipčica da mletačkim podanicima vrati sve ono što su im on ili njegovi podanici uzeli, a što se može dokazati svjedočanstvima ili zakletvom.¹³⁶ Mlečani su takav zahtjev ponovili Nelipčiću 1422., a uz to su nastojali preuzeti posjede koje su u Primorju držali Poljičani, i dati ih Splićanima.¹³⁷ Splićani su vjerojatno tražili granice koje im je potvrdio kralj Tvrtko (1390.), jer su za njih one bile najpovoljnije. Uostalom, i presuda iz 1433., kojom je selo Katići pripalo Splitu, govori da je ono tada smatrano splitskim i da se vjerojatno radi o "Tvrtkovim" granicama.

Napokon sporazum (1444.)

Nakon smrti Nikole Frankapana (26. lipnja 1432.),¹³⁸ kralj Žigmund potvrdio je njegovim sinovima založene posjede i bansku čast. Međutim, kralj je došao u sukob s Anžom Frankapanom zbog Nelipčičeve baštine, koju je Anž primio kao miraz svoje supruge,

¹³⁶ Lucić, *Povijesna svjedočanstva 2*, str. 930.

¹³⁷ Ljubić, *Listine VIII*, str. 193.

¹³⁸ V. Klaić, *Krčki knezovi*, str. 224.

Nelipčičeve kćeri. Žigmund je proglasio Anža buntovnikom, pokušavši ga svladati uz pomoć Matka Talovca. No, Talovcu je tek nakon Anžove smrti uspjelo (u siječnju 1437.) prisiliti Anžovu udovicu da mu preda svu baštinu, pa tako i Poljica.¹³⁹ Talovcima je Poljica (i Omiš) u listopadu 1440. oteo Stjepan Vukčić, a njemu su pak Mlečani preoteli "Primorje" između Žrnovnice i Cetine (i Neretvu), zbog čega se 17. siječnja 1444. predao i Omiš.¹⁴⁰ U takvim okolnostima, kad se mletačka vlast proširila na Split i Omiš te na Primorje, i Poljičani su odlučili priznati vlast Mlečana. Dana 29. siječnja 1444. poslanici Poljica "plemeniti i časni vitezovi gospodin Radoš Petrović i gospodin Ivan Grgurević" te splitski knez Kristofor Marcello postigli su, "na dobro stanje presvijetloga i preuzvišenoga dužddevskog mletačkog gospodstva itd. i grada Splita i čitave poljičke zajednice", sporazum o priznavanju mletačkoga vrhovništva nad Poljicima, koji je uz neznatne promjene potvrdio i dužd Frano Foscari 3. ožujka 1444.¹⁴¹ Prije toga, Mlečani su Talovcima 2. veljače 1444. poslali pismo isprike zbog toga što su prisvojili Poljica i Omiš,¹⁴² ali, naravno, nisu ni pomišljali napustiti nove stečevine, što potvrđuju povijesni izvori iz kasnijega razdoblja.¹⁴³

Prema odredbama ugovora iz 1444., uz napomenu da je tako "bilo uvijek od starine", kao granica splitske komune određeno je mjesto Bilapeć na lijevoj obali rijeke Žrnovnice (u Primorju), a Poljičanima su pripali: sela Jesenice i Mrčilokva "sa svim njihovim granicama i pripadnostima", uz obvezu poštivanja prava koja su splitska nadbiskupija i druge crkve imale u rečenim mjestima i selima; 16 solana¹⁴⁴ "koje se iskorišćuju s onu stranu rijeke, a koje su pripadale Zorinima",¹⁴⁵ pod uvjetom da sol dijele među sobom za svoju upotrebu, a ne za prodaju; za selo Podstranu je gospodin knez obećao da će ga *Signorija* također potvrditi Poljičanima. Osim toga, kao znak "darovanja i dobroga prijateljstva i zajedništva", pojedini plemići i zajednica Poljica dobili su kuće i posjede u gradu Splitu i njegovu polju, a obećano im je da će dobiti novac ("nadarje") i sve druge prikladne stvari

¹³⁹ Pivčević, *Povijest Poljica*, str. 35-37; Laušić, *Postanak i razvitak*, str. 105.

¹⁴⁰ Ljubić, *Listine IX*, str. 179, 181-182; *Bullettino*, vol. IV, god. 1881., str. 36; Pivčević, *Povijest Poljica*, str. 37-38; Laušić, *Postanak i razvitak*, str. 105-106.

¹⁴¹ *Zlatna knjiga grada Splita*, str. 169-175; Tullio Erber, *La contea di Poglizza*, Zara, 1886., str. 111-112; Alfons Pavić, Prinosi povijesti Poljica, *Glasnik zemaljskog muzeja u BiH*, sv. 15, Sarajevo, 1903., str. 96; Pera, *Poljički statut*, str. 53-60; Laušić, *Postanak i razvitak*, str. 106.

¹⁴² Ljubić, *Listine IX*, str. 179-180; Laušić, *Postanak i razvitak*, str. 106.

¹⁴³ Vidi: Ljubić, *Listine IX*, str. 181, 207-208.

¹⁴⁴ Dobivene je solane poljičko plemstvo podijelilo tako da je sedam solana pripalo "knezu Grguru, sinovima i braći mu, knezu Radošu Petroviću, knezu Ugrinoviću i njegovim nećacima, knezu Ivanu Tvrdkoviću, slijepom Petru Ugrinoviću i sirotoj djeci pokojnoga Martina Dražojevića". Ostalih devet solana su didiči podijelili među sobom. Vidi: Vlašić, *Prošlost Podstrane*, str. 73.

¹⁴⁵ V. Omašić smatra da je to vjerojatno stanovništvo Žrvna ("de Zoro") na području današnjeg Strožanca. Vidi: Omašić, *Iz prošlosti Podstrane*, str. 93 i 98. Međutim, to se vjerojatnije odnosi na vlasništvo splitske obitelji Zori, koja je u Primorju imala posjede, možda baš solane. Vidi: CD XVIII, str. 177: "... et super hoc in signum quod dicte possessiones et terre supradictorum Spalatensium essent et fuissent primo nobilis vir Petrus Zori de Spalato exhibuit quoddam instrumentum ...".

koje pripadaju pod uobičajeno: knez Grgur Dražojević s četiri sina dobio je kuću u Splitu i neke posjede u splitskom polju, a njemu i djeci je obećano da će dobiti 60 libara malih na godinu; knez Radoš, vitez, i njegov brat dobili su kuću u Splitu i posjed u splitskom polju te svaki po 40 libara malih na godinu; braća knez i vitez Pavle Dražojević i knez Matija dobili su oba po 40 libara malih godišnje; knezu Petru Dražojeviću obećano je 20 libara malih na godinu, ako se vrati u domovinu i ostane pod mletačkom vlašću; knez Dujam Ugrinović i njegov nećak Ivaniš dobili su kuću u Splitu i na godinu 20 libara malih; knez Ivan Turković s nećacima dobio je ogrtač i 30 libara, a svima je predviđeno na godinu po 20 libara; knez Ivan Novačić i njegov brat te njihova četiri rođaka dobili su kuću u vrijednosti od 200 libara i sukna u vrijednosti od 50 libara; knez Petar Ugrinović s četiri sina dobio je 40 libra malih odmah, a obećano mu je i 40 libara do kraja druge godine; knez Ivan Ugrinović, koji je bio posrednik, dobio je suknenu kabanicu i 32 libre male na godinu; knez Nikola Rašić dobio je suknenu plašt i 20 libara malih na godinu; cijela zajednica Poljica dobila je jednu peču sukna da se podijeli među Poljičanima, kako se njima bude svidjelo.

Ugovorom su se Poljičani obvezali da će kneza birati na jednu godinu iz redova splitskih plemića, koji će biti po volji Mlečanima, Splitsanima i Poljičanima, a knez je trebao tri puta doći među Poljičane i suditi; polovina vrijednosti od njegovih presuda pripadala je njemu samome, polovina trima sucima, a pristavu koji se među njima nalazi deseti dio. Osim toga, knezu je na godinu pripadalo 90 brava ili 32 solida za svakoga brava. Poljičani su imali obvezu ratovanja uz Mlečane o svojem trošku na prostoru od Neretve do Krke, te od mora do Livna, a preko tih granica o mletačkom trošku i za dvije trećine plijena.¹⁴⁶ Onaj koji se ne bi odazvao pozivu za vojsku, trebao je platiti 4 libre i 4 solida (ratovanje preko spomenutih granica posebno se plaćalo). Plaće obećane ugovorom trebale su vrijediti od 2. veljače 1444., a splitski knez obećao je da će sva spomenuta darivanja potvrditi mletačka vlast, za vrijeme dok Poljičani budu "poštovali i održavali vjernost i poslušnost" gradu Splitu. Ostale solane, općine, sela i posjedi, koji su bili zauzeti do rečene granice (Bilapeć), pripali su gradu Splitu, s time da Poljičani imaju pravo pobrati u istoj (1444.) godini ono što su posadili na tim posjedima. Podjela posjeda u Podstrani između didića i ugričića, provedena sljedeće godine (1445.), potvrđuje da je knez održao obećanje dano u ugovoru od 1444. i da je to područje pripalo Poljicima, uz uvjet da se priznaju privatni posjedi Splitsana i splitske Crkve: "Isto tako selo Podstrana neka slobodno i odmah ostane pod vlašću onih plemića poljičkih, koji ga sada drže i posjeduju. (...) Od toga se izuzimaju i rezerviraju posjedi, prava i teritoriji plemića i građana splitskih, isto tako crkveni posjedi koji se nalaze u međašima i ograncima rečenoga sela Podstrane prema obiku i zadržavanju privilegija. ..." ¹⁴⁷

¹⁴⁶ M. Šunjić smatra da poljička vojna snaga nije bila za podcjenjivanje, jer su 1496. iz svojih 12 sela s oko 700 kućanstava, Poljica mogla skupiti više od 1.000 ljudi sposobnih za oružje. Svoja zapažanja M. Šunjić donosi na temelju podataka iz Archivio di stato di Venezia - ser. Senato Mar I (214-216) i Pragine ostavštine u Marciani (It. Cl. VI, N/umero/ 523. coll. 12317, vol. 42, p. 4.). Vidi: Šunjić, *Dalmacija*, str. 68.

¹⁴⁷ Kaštelan, *Povijesni ulomci*, str. 32-33; Omašić, *Iz prošlosti Podstrane*, str. 98.

Razgraničenje između Splita i Poljica, koje je ostvareno tim sporazumom, napokon se poštivalo. Razlog tome ne treba tražiti u naglo probuđenoj ljubavi između Splitsana i Poljičana ili u probuđenoj svijesti o tome da su sukobi nepotrebni i iscrpljujući. Taj ugovor imao je budućnost jer su i Split i Poljica bili pod jednim, i to snažnim, gospodarom (Mletačka Republika) koji se brinuo o njegovim provedbama. Osim toga, spomenuti ugovor je mogao barem približno zadovoljiti i Poljičane i Splitsane. Splitska komuna prešla je rijeku Žrnovnicu i dobila zapadni dio Podstrane sa zaselcima Gostan, Perun i Opaće Selo¹⁴⁸ te gospodarski važno područje oko Žrnovnice (solane, mlinice), splitskoj Crkvi zajamčena su sva prava koja je do tada imala u Primorju, a Poljičani su dobili najveći dio Primorja i 16 solana za vlastite potrebe.

Spomenuti ugovor uporište je za zaključak da se Primorje između Žrnovnice i Cetine tek od 1444. može smatrati "poljičkim".¹⁴⁹ Međutim, u ugovoru se ne spominju Duće, što otvara pitanje njihove pripadnosti. S obzirom na zapis splitskoga notara Dominika de Manfredisa (od 6. listopada 1447.), u kojemu se za posjede splitske obitelji Martinčić govori da se nalaze u Primorju – "bilo u splitskim ili omiškim i poljičkim granicama",¹⁵⁰ čini se da u Primorju nakon 1444. nisu graničili samo Split i Poljica, nego i Omiš, odnosno da istočna granica Poljica u Primorju nije bila na rijeci Cetini. Znači li to da su Duće bile u omiškom posjedu?

U Poljičkom statutu iz 1482. kao granica Poljica prema Splitu, koju je obišao splitski plemić i poljički knez Dujam Papalić "sa svojim sucima i čitavim dvorom", spominje se rijeka Žrnovnica,¹⁵¹ a ne Bilapeć (navedena u ugovoru iz 1444.). Jesu li Poljičani 1482. zapisali granice jednostavno onako kako su ih oni zamišljali ili je možda u međuvremenu došlo do nekoga novog sporazuma, nije poznato. S druge strane, splitski notari i dalje su područje između rijeka Žrnovnice i Cetine nazivali Primorjem, dodajući prilog "de Primoria" ili "in Primoria" čak i onim selima za koja se u ugovoru iz 1444. izričito navodi da su pripala Poljicima.¹⁵²

Sporazum iz 1444. pozitivno je utjecao na splitsko-poljičke odnose pa su nakon njegova postizanja sukobi između Splita i Poljica uglavnom prestali. Na sređivanje odnosa upućuje i porast podataka o Poljičanima u splitskim notarskim spisima u razdoblju nakon 1444.¹⁵³ Nije isključeno ni to da je na smirivanje splitsko-poljičkih sukoba utjecala

¹⁴⁸ Vlašić, *Prošlost Podstrane*, str. 70.

¹⁴⁹ Vidi: Katić, *Naseljenje*, str. 159; Laušić, *Postanak i razvitak*, str. 106.

¹⁵⁰ Vidi: *Fragmenta Quaternarum Ciuitatis Spalatensis. De annis 1434.-1579.* (dalje: *Fragmenta...*), Arhiv HAZU, II.d. 155. (od 6.X.1447.), str. 24.

¹⁵¹ Pera, *Poljički statut*, str. 427: "Počinjući od zapada i od mora gdje utječe rijeka Žrnovnica ...".

¹⁵² Na primjer, splitski notar Dominik de Manfredis u 1447. Vidi već spomenuta *Fragmenta...*, Arhiv HAZU, II.d. 155., fasc. IV - (8.IX.1447.), str. 14: "... uocatam Pod Stubizu, positas in Primoria ..."; (9.IX.1447.), str. 14: "... positam in villa Mertiloque Primorie ..."; (28.IX.1447.), str. 20 v: "... de villa Iessenize Primorie ..."; fasc. V - (22.I.1449.), str. 4: "... de villa Crugh de Primoria ..." i drugi primjeri.

¹⁵³ Usporedbe radi, u spisima notara Ivana pok. Čoue iz Ancone u razdoblju 1341.-1344., u 570 dokumenata Poljičani se spominju svega 3 puta, dok notar Dominik de Manfredis, na primjer, u razdoblju od 1447. do

sve veća opasnost od osmanlijskih napada; bilo kao čimbenik homogenizacije Splitskana i Poljičana bilo kao znak Mlečanima da postignuto primirje održe pod svaku cijenu, radi što uspješnije obrane Splita. Prema darovima koje su Mlečani u ugovoru ponudili Poljičanima (kuće u Splitu, godišnji prihodi) vidi se da je Mlečanima bilo jako stalo da ih zadrže na svojoj strani i da su na neki način ti Poljičani bili jamstvo da se splitsko-poljički odnosi neće pogoršati.

Mlečani su bili osobito zadovoljni ugovorom jer su splitskoj komuni pripale solane koje mletački dužd 6. ožujka 1444. u pismu splitskom knezu naziva, što je zanimljivo, "poljičke solane". To se vjerojatno odnosi na one solane koje su Poljičani zauzeli i držali dulje vrijeme u svojim rukama. Već je navedeno da su se Splitskani još u srpnju 1413. žalili banovcu Andriji zbog toga što su im Poljičani oduzeli neka sela, posjede i solane¹⁵⁴ te da su zbog istoga razloga žalbu podnijeli i Mlečanima 30. prosinca 1420.,¹⁵⁵ pa se možda radi upravo o tim solanama, smještenim u Primorju ("s onu stranu rijeke"). Spomenuto pismo mletačkoga dužda pokazuje da su Mlečani potvrdili sve ugovore između Splita i Poljica te da su s prihodima od solana koje su pripale Splitu namjeravali namiriti nagrade obećane Poljičanima, kao i ostale izdatke za Omiš i Poljica.¹⁵⁶ Da prihodi od tih solana nisu bili mali, vidi se po iznosu štete koju je trpjelo splitsko gospodarstvo zbog gubitka solana zauzetih od Ivaniša Nelipčića i Poljičana. Splitskani su u žalbi Mlečanima 30. prosinca 1420. naveli da samo blagajna soli trpi godišnji gubitak od 1.500 zlatnih dukata, – 300 zlatnih dukata zbog štete koju su nanijeli Poljičani, a 1.200 zbog štete koju je prouzročio Ivaniš Nelipčić.¹⁵⁷

No, provedba ugovora, čini se, nije prošla bez problema jer je u pismu od 7. ožujka 1444. dužd Francesco Foscari odgovorio splitskom knezu Kristoforu Marcellu na pitanje glede naknade onima koji su izgubili zemljište u Primorju, te ponovio da se "stare granice" splitske komune pružaju u Primorju "do mjesta zvanog Bilapeć".¹⁵⁸ Gubitak zemljišta mogao je izazvati nezadovoljstvo onih Splitskana (obitelj De Madiis i obitelj Martinčić ili De Martinis) čiji su posjedi u Primorju ugovorom iz 1444. bili prepušteni Poljičanima, pa je splitski knez vjerojatno tražio upute za rješenje nastaloga problema. Te su posjede dobili poljički knezovi Matija Dražojević, braća Radoš i Ivan Petrović, Grgur Dražojević i njegov sin Ivan Grgurić te Duje Ugrinović i Ivan Tvrtković. Oštećeni Splitskani ustrajali su na

1449. Poljičane spominje dvadesetak puta. Vidi Fond stare splitske općine, kutija I, sv. I, fasc.1-2. i Fragmenta..., Arhiv HAZU, II.d. 155.

¹⁵⁴ *Bullettino*, vol. XXV, god. 1902., copert. p. 4-8.

¹⁵⁵ *Zlatna knjiga grada Splita*, str. 103-105.

¹⁵⁶ Isto, str. 178-179: "... sumus contenti quod saline Police ueniant in nostrum comune et pro nostro communi laborentur, et soluantur laborantibus cras iuxta solitum, et de tractu soluantur provissiones promisse et alliae currentes expensae pro Almissio et Poliza praedictis.; Istu ispravu, ali uz manje pogreške pri prijepisu vidi u: Pivčević, Nekoliko poljičkih isprava, str. 19-20.

¹⁵⁷ *Zlatna knjiga grada Splita*, str. 103-105.

¹⁵⁸ *Zlatna knjiga grada Splita*, str. 183; Pivčević, Nekoliko poljičkih isprava, str. 20-21.

tome da ih povrate u svoje vlasništvo, pa su između njih i spomenutih Poljičana 22. kolovoza 1445. i 8. kolovoza 1446. postignuti neki dogovori,¹⁵⁹ najvjerojatnije glede povrata zemljišta ili prava na zemljištu. Naime, tijekom druge polovine 1447. braći don Jakovu i Nikoli ser Petra Martinova (De Martinis) uspjelo je od Poljičana otkupiti većinu izgubljenih posjeda u Primorju ili prava nad njima: od kneza Matije Dražojevića za 75 libara (21. rujan 1447. na temelju dogovora od 22. kolovoza 1445.);¹⁶⁰ od braće Radoša i Ivana Petrovića za 10 dukata (6. listopada 1447.);¹⁶¹ od Ivana Grgurića i njegova oca Grgura Dražojevića za 75 libara (6. listopada 1447., na temelju dokumenta od 22. kolovoza 1445.);¹⁶² od Ivana Tvrtkovića (10. studenog 1447., na temelju dogovora od 8. kolovoza 1446.).¹⁶³

Usprkos postignutom dogovoru i primjetnom poboljšanju splitsko-poljičkih odnosa (prestanak sukoba, porast podataka o Poljičanima u splitskim notarskim spisima), nepovjerenje između Splitskih i Poljičana nije nestalo odmah nakon 1444., što je i razumljivo s obzirom na njihove dotadašnje međusobne sukobe. To se jasno vidi iz pisma od 15. veljače 1448., u kojemu mletačka vlast odgovora Splitskima glede njihove zabrinutosti zbog prethodno održanoga razgovora između dužda i poljičkoga poslanstva. Ne znajući za sadržaj razgovora – “ako su (Poljičani) nešto isprosili ili zatražili”, Splitski su zamolili dužda da se ne prihvate nikakvi poljički zahtjevi koji bi štetili splitskoj komuni.¹⁶⁴ Iz kasnijega odgovora mletačke vlade poljičkom poslanstvu (22. prosinca 1448.) primjetno je da su Poljičani tražili vezivanje uz Mletačku Republiku bez posredovanja Splita. Poljičanima je vjerojatno smetalo što se poljički knez birao iz redova splitskoga patricijata, jer su naglasili da “im ne dolikuje da bilo kome u Dalmaciji budu podređeni”.¹⁶⁵

Da bi održale spomenuti ugovor, mletačke vlasti nastojale su uza se vezati “važnije” osobe iz Poljica i nagraditi ih za vjernost ili druge zasluge. Tako je knez Matija Dražojević nagrađen s 80 libara (22. ožujka 1446.), a Petru Dražojeviću, kojega je oko 1460. zarobio ban Pavao,¹⁶⁶ dužd je nakon izlaska iz tamnice obećao intervenirati u bana da oslobodi i njegove sinove. Zatim je, zbog Petrove vjernosti, dužd naredio splitskom knezu da Petra i njegovu obitelj “opskrbi prikladnom kućom” u Splitu te da osigura Petru godišnju plaću od 100 libara malih, a njegovoj djeci Žarku, Jakovu, Anti i Zaviši po 25 libara malih na godinu.¹⁶⁷ Svota od 100 libara, koliko je trebala iznositi godišnja plaća Petru Dražojeviću, zasigurno je u svijesti Poljičana bila vrlo veliki iznos jer se, usporedbe radi, u odredbama

¹⁵⁹ Fragmenta..., Arhiv HAZU, II.d. 155. (6.X.1447. - 2 dokumenta), str. 24. te (10.XI.1447.), str. 40v; O tome vidi: Vlašić, *Prošlost Podstrane*, str. 71.

¹⁶⁰ Fragmenta..., Arhiv HAZU, II.d. 155. (21.IX.1447.), str. 18.

¹⁶¹ Fragmenta..., Arhiv HAZU, II.d. 155. (6.X.1447.), str. 24.

¹⁶² Fragmenta..., Arhiv HAZU, II.d. 155. (6.X.1447.), str. 24.

¹⁶³ Fragmenta..., Arhiv HAZU, II.d. 155. (10.XI.1447.), str. 40v.

¹⁶⁴ *Zlatna knjiga grada Splita*, str. 213-215.

¹⁶⁵ Ljubić, *Listine IX*, str. 288-289; Šunjić, *Dalmacija*, str. 99.

¹⁶⁶ Vjerojatno Pavao Horvat Špirančić - ban Hrvatske i Dalmacije (1459.-1463.).

¹⁶⁷ Vidi: Pavić, *Prinosi*, str. 71.

Poljičkoga statuta 100 libara najčešće navodi kao najveća novčana kazna,¹⁶⁸ a ako bi netko ukradio nešto što prelazi vrijednost od 100 libara, morao je biti obješen.¹⁶⁹

Splitsko-poljički sporazum bio je ozbiljnije ugrožen jedino u sedamdesetim godinama XV. st., s pojavom pristaša hrvatsko-ugarskoga kralja Matije Korvina (1458.-1490.) u Poljicima.¹⁷⁰ Neki drže da se odredba Poljičkoga statuta od 6. kolovoza 1476. (čl. 88.),¹⁷¹ koja svjedoči o postojanju neke "protumletačke" stranke u Poljicima,¹⁷² odnosila upravo na zabranu njihova djelovanja. Postojanje pristaša hrvatsko-ugarskoga kralja u Poljicima potvrđuje i isprava kojom je Matija Korvin 1480. u Budimu nekim (tamo pristiglim) Poljicanima potvrdio stare povlastice i uzeo u zaštitu sve svoje privrženike.¹⁷³

Od sredine XV. st. Poljica i Split ugrožavale su sve žešće osmanlijske provale. Poljica su tada imala veliku važnost za sigurnost Splita, zbog čega je mletačka vlada u svibnju 1469. odlučila poslati na to područje 100 vojnika.¹⁷⁴ Navodno su krajem 1469. Osmanlije pokušale obećanjima i podmićivanjem pridobiti Poljičane, o čemu je Mlečane izvijestio poljički knez Radoš Petrović, zatraživši evakuaciju neboračkoga stanovništva na neki otok.¹⁷⁵ Bosanski namjesnik Izabeg je 1471. dospio u svojem pohodu do zidina grada Splita, Šibenika i Zadra,¹⁷⁶ pri čemu vjerojatno ni Poljica nisu bila pošteđena. Opasnost od Osmanlija, te snažna mletačka vlast nad Splitom i Poljicima, pridonijeli su uspostavljanju dobrih splitsko-poljičkih odnosa, ali i njihovu podređivanju mletačkoj politici. Tako je poljički knez Žarko Dražojević, uz pomoć splitskoga kneza, osvojio kraljevski grad Klis, pri čemu su najveću korist imali Mlečani.¹⁷⁷

¹⁶⁸ Više od 100 libara iznosila je kazna jedino za ubojstvo (iz nehata) – 240 libara, te za sramotu koju jedan plemeniti učini drugom plemenitom čovjeku – 120 libara (za kmetića je u tom slučaju kazna još veća) ili ako netko nekoga osakati (ruka, noga ili oko) – 120 libara. Vidi: Pera, *Poljički statut*, str. 433, 437, 439.

¹⁶⁹ Isto, str. 482: "A tko ukrade ča bi minulo vridnosti libar 100, ima se obisiti."

¹⁷⁰ Pivčević, *Povijest Poljica*, str. 47-49; Ivan Banić, Adopcija nekih obitelji među poljičke didiće godine 1482. u Donjem Docu, *Poljica*, sv. 8, Gata, 1983., str. 62; Laušić, *Postanak i razvitak*, str. 109.

¹⁷¹ Pera, *Poljički statut*, str. 491-493: "Pored drugih poljičkih zakona Poljica uzakoniše i utvrdiše ovako i na ovaj način, jer su među Poljicanima nastale neke različne nesuglasice, nemiri i svađe među tim ljudima - nešto zbog nekih stvari, a nešto zbog krvi, spornih pitanja i skandala, i što su se među mnogima pojavile neke lige i stranke ...".

¹⁷² Banić, Adopcija, str. 62.

¹⁷³ Vjekoslav Klaić, Prilog za povijest Poljica u XV. stoljeću, *Vjesnik Kr. Hrvatsko-Slavonsko-Dalmatinskoga Zemaljskoga Arhiva*, sv. 16, Zagreb, 1914., str. 40-44.

¹⁷⁴ Šunjić, *Dalmacija*, str. 87; M. Šunjić svoja zapažanja temelji na podacima iz Archivio di stato Venezia, ser. Senato Mar IX, 8.

¹⁷⁵ Isto, str. 88; Podatke o tome M. Šunjić je prikupio u Archivio di stato di Venezia, ser. Senato Mar IX, 27: "... contulit se ad presentiam domini nostri comes Rados Petrovich (...) qui post narratam periculorum populorum Polizam incolentius quibus multe policitationes et largitiones fiunt per Turchos ut contra comites ipsos insurgant ut locum illum reddunt in sua potestate, et timeant ne cito sequatur ut et ipsis subigantur dictioni Turchorum ...".

¹⁷⁶ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, sv. IV str. 105; Šunjić, *Dalmacija*, str. 88.

¹⁷⁷ Grga Novak, *Povijest Splita*, sv. II, Split, 1961., str. 36.

Budući da su bili pod mletačkim vrhovništvom, Split i Poljica bili su u opasnosti i za vrijeme mletačko-turskoga rata 1475.-1479. Premda je 25. siječnja 1479. sklopljen mir između Mlečana i Osmanlija, upravo se na primjeru Poljica vidi da hrvatski teritorij pod mletačkom vlašću nije bio pošteđen osmanlijskih upada ni nakon sklapanja spomenutoga mira. O tome svjedoče pisma u kojima Mlečani traže od Osmanlija da ne napadaju Poljičane¹⁷⁸ i naredba sultana Bajazida (od 12. siječnja 1481.) hercegovačkomu sandžaku da pusti u miru Poljica, Kučiće i Rogoznicu, jer su ona u mletačkoj vlasti.¹⁷⁹ Čini se da su Poljičani već prije 1482. Osmanlijama plaćali nekakav danak, vjerojatno kako bi ih odvratili od napada.¹⁸⁰ Mlečani su pak, zbog osmanlijskih napada potajno pomagali Hrvate, a splitski knez je 23. listopada 1493. dobio naredbu da Poljičanima može i javno pružiti pomoć. Početkom 1497. mletačka je vlada Poljičanima odobrila 200 starija žita i 500 mačeva te na svaku obitelj po jedan kabao soli.¹⁸¹

No, nakon isteka 20-godišnjega tursko-mletačkoga mira (1499.), bosanski paša zauzeo je cijelo Makarsko primorje i Krajinu, čime je prostor Poljica bio neposredno ugrožen.¹⁸² Krajem siječnja 1500. osmanlijske čete prešle su rijeku Cetinu i zarobile u Poljicima 150 ljudi.¹⁸³ Postoji podatak da je sandžak i zapovjednik Demet beg, rodom Poljičanin, pozvao krajem 1500. Poljičane da se pridruže Osmanlijama,¹⁸⁴ što je moralo zabrinuti Mlečane, ali i Splicičane, jer su Poljica bila važna za obranu Splita. U izvješću Mlečanima (3. siječnja 1501.) splitski knez Jerolim Baffo naglasio je da bi osmanlijsko osvajanje Poljica "bilo propast za sve ove krajeve jer da su Poljica obrana i predstraža i Splitu i većem dijelu Dalmacije".¹⁸⁵ Znatno zbližavanje Splicičana i Poljičana poradi osmanlijske opasnosti primijetio je splitski "proveditur" Ivan Antun Dandolo, koji je u povodu odabira splitskoga plemića Augustina Maričića za velikoga kneza poljičkoga (9. siječnja 1503.), izvijestio mletačku vlast da "već od 25 godina ne postojahu taki prijateljski odnošaji s Poljičanima".¹⁸⁶ Splicičani su na Poljičane počeli gledati kao na svojevrsno "predziđe" pred Osmanlijama, svjesni da o poljičkoj sudbini dobrim dijelom ovisi i njihova. Nadu u uspješnu obranu od Osmanlija Splicičani su temeljili na otprilike 1.000 ljudi "sposobnih za oružje", koje su Poljica mogla u to doba suprotstaviti neprijatelju.¹⁸⁷ S koliko su strepnje i nadanja

¹⁷⁸ Šunjić, *Dalmacija*, str. 89-90.

¹⁷⁹ Pivčević, *Nekoliko poljičkih isprava*, str. 27.

¹⁸⁰ Poljički statut (čl. 20.): "Tko je vojvoda poljički ne mora nikakav danak plaćati osim desetine, vražde i harača kad se daje Turcima". Pera, *Poljički statut*, str. 421; M. Šunjić smatra da su Poljičani, kao najugroženiji, bili primorani, uz pristanak Mlečana, plaćati danak Turcima već prije 1479. (Šunjić, *Dalmacija*, str. 89.).

¹⁸¹ Šunjić, *Dalmacija*, str. 93; Navedene podatke M. Šunjić je prikupio u Archivio di stato di Venezia, ser. Senato Mar XIV, 141.

¹⁸² Karlo Jurišić, *Katolička crkva na biokovsko-neretvanskom području u doba turske vladavine*, Zagreb, 1972., str. 5.

¹⁸³ Pivčević, *Povijest Poljica*, str. 51; Pera, *Poljički statut*, str. 70-71; Laušić, *Postanak i razvitak*, str. 110.

¹⁸⁴ Pavić, *Prinosi*, str. 98.

¹⁸⁵ Pivčević, *Povijest Poljica*, str. 51-52; Pera, *Poljički statut*, str. 65.

¹⁸⁶ Pavić, *Prinosi*, str. 99.

¹⁸⁷ M. Šunjić smatra da su Poljica krajem XV. st. (1496.) mogla "pokrenuti preko hiljadu ljudi sposobnih za oružje". Šunjić, *Dalmacija*, str. 68; Toliki broj boraca Poljica su, čini se, mogla skupiti i 1470. kad je knez

Splićani gledali prema Poljicima na prijelazu iz XV. u XVI. st., svjesni da o događajima na tom području ovisi i razina njihove sigurnosti, bilježi pjesma Frane Natalisa, posvećena splitskom providuru (1503.) Dandolu:

“Jest neko mjesto nepristupno na Jadranskom žalu, visokim gorama svukud okruženo. Pružio u zrak duga strahovita leđa, leže mu na grozovitom vrhu vječiti snijezi. Jedina je to nada Dalmacije, najprvi štit našega spasa, pokoj slatki mira našega. Planinski prutci dijele od njega naše kraje; za njim Turčin sjedi, zemljom zapovijeda. Običaj je tamošnjim životima baviti se neprestanim ratovanjem, ili tjerati hitru zvjerad. Strašan je to narod, vičan prebivati pod slamnatim krovovima, živjeti od grabeža po planini. Narod odavna vičan nikomu se nepokoravati; ipak sada pade pred noge dobrog Lava. Stari negda zvahu ovu zemlju Politia; ovdje je ona bila, ne podnosiv tuđeg jarma. Među ovijem kosama bijaše buknula neka strahovita buna, koja je, na žalost, i nama mogla škoditi.

Jer smo se sve bojali da ne bi, dok se oni nesložni bore, na njih navalila varvarska sila. Tako je o njihovu životu visjela propast naša, a valjda i cijeloga kraja ilirske zemlje. Dandolo, slatkim glasom ublaži onu zemlju, te je povratio pod mirnu mletačku vlast. Dandolu je uspjelo da skloni na slogu narod, stvoren od tvrda hrasta. Ozbiljnošću svojom utaži gnjev zavađenih, te je već zapretan plamen, koji je gorio.”¹⁸⁸

Ipak, sultanovu vlast Poljica su priznala (vjerojatno) 1514., a Split je ostao pod mletačkom upravom.¹⁸⁹

Zaključak

Usprkos relativno bogatoj historiografiji o Splitu i Poljicima, broj zasebnih radova o međusobnim odnosima tih dvaju susjednih područja nije velik. O splitsko-poljičkim odnosima govori se uglavnom u sintezama splitske ili poljičke povijesti, ali samo površno i u funkciji objašnjenja određenih razdoblja povijesti Splita ili Poljica. Ipak, rezultati historiografije o Splitu i Poljicima te dostupni i objavljeni povijesni izvori pružaju solidne temelje za istraživanje splitsko-poljičkih odnosa u srednjem vijeku.

Ime Poljica danas je svedeno uglavnom na zemljopisni pojam, premda u povijesti, napose u srednjem vijeku, izvori potvrđuju određenu administrativno-teritorijalnu

Radoš iz Poljica izjavio “da se bez štete za sigurnost ovih krajeva, iz samih Poljica može podići 1.000 ljudi sposobnih za oružje, koji bi rado pošli protiv bilo kojega mletačkoga neprijatelja”. Tu je izjavu M. Šunjić zapazio u mletačkom arhivu - Senato Delib (secreta) XXIV, 109. Vidi: Šunjić, *Dalmacija*, str. 149; Prema Dandolovu izvješću od 8. veljače 1503. Poljičani su sa 600-700 “naoružanih ljudi, plemića i naroda” krenuli porušiti mostove između Radobolje i Poljica. Vidi: Pavić, *Prinosi*, str. 99.

¹⁸⁸ A. Pavić ovu pjesmu donosi u svojim “Prinosima”, preuzevši njezin jednostavan prijevod iz zbirke isprava G. Alačevića. Vidi: Pavić, *Prinosi*, str. 100; Stilski dotjeraniji dio te pjesme donosi A. Nazor u osvrtu na narodno stvaralaštvo u Poljicima. Vidi: Ante Nazor, *Osvrt na narodno stvaralaštvo Poljica, Poljički zbornik*, sv. II, Zagreb, 1971., str. 251.

¹⁸⁹ Pivčević, *Povijest Poljica*, str. 50-51, 61; Pera, *Poljički statut*, str. 70-71; Laušić, *Postanak i razvitak*, str. 110. S. Kaštelan navodi da su Poljica priznala sultanovu vlast 1513. (Kaštelan, *Povijesni ulomci*, str. 64).

posebnost toga područja. Poljica se kao pojam u povijesnim izvorima mogu pouzdano potvrditi tek od XIII. st., a do tada je taj teritorij vjerojatno bio u sastavu Kliške županije. Poseban odnos prema Klisu zadržao se u svijesti Poljičana i nakon što su se Poljica izdvojila kao posebna, autonomna jedinica (najkasnije u XIV. st.), i nakon što su 1444. Poljičani priznali mletačku vlast.

Teritorij Poljica prvobitno je obuhvaćao prostor između rijeke Cetine i Primorske kose (današnja Gornja i Srednja Poljica), a na dio priobalnoga područja između rijeka Žrnovnice i Cetine (danas Donja ili Primorska Poljica), koje izvori u XIV. i XV. st. zovu Primorjem, granica poljičke općine pomaknuta je tek nakon mletačko (splitsko)-poljičkog sporazuma 1444. Do tada su u Primorju, koje je najvećim dijelom vjerojatno pripadalo gospodarstvu Omiša, Poljičani imali samo svoje posjede. U granicama Poljica cijelo Primorje se prvi put spominje u Poljičkom statutu (1482.), pa se tek od tada može nazvati "poljičkim". Tim je područjem uporno pokušavao ovladati i Split, no pravo na cijelo Primorje Splitu su dali tek bosanski kraljevi Tvrtko (1390.) i Ostoja (1402.) te Žigmundov protukandidat kralj Ladislav Napuljski (1403.). Bez obzira na to, građani Splita i splitska Crkva u Primorju su imali svoje posjede već od ranoga srednjeg vijeka.

Određivanje granice Poljica u srednjem vijeku vrlo je složeno. Dakako, u razdoblju u kojemu se Poljica u izvorima ne spominju (najkasnije do XIII. st.), granica Poljica (odnosno teritorija koji se kasnije izdvojio kao poljički) prema Splitu bila je zapravo granica između Splita i Klisa. S obzirom na pretpostavku o podređenom položaju Poljica prema Klisu, čak se i u drugoj polovini XIV. st., dakle u razdoblju kad su Poljica postojala kao poseban teritorij, neke isprave koje govore o razgraničenju između Splita i Klisa vjerojatno dijelom odnose i na granicu prema Poljicima. Postojanje nekakve granice poljičkoga teritorija može se pretpostaviti u XIII. st., kad se Poljica prvi put pouzdano spominju (Toma Arhidakon 1239., isprava iz 1251. u kojoj se spominje poljički knez Mihovil). Premda se u izjavi Jakova iz Ferma (1329.) granica Poljica izravno spominje, o razgraničenju Poljica prema nekom susjednom teritoriju (Omišu) precizno govori tek isprava iz 1395. Postojanje poljičke granice izravno spominje i dogovor između Mlečana i bosanskoga kralja 1423., a u istoj godini u splitsko-poljičkim odnosima kao poseban problem pojavljuje se pitanje međusobnog razgraničenja. Kasniji dokumenti (1433.) pokazuju da je selo Katići bilo jedno od spornih pitanja splitsko-poljičkoga razgraničenja.

Pregled postojećih izvora o razgraničenju u Primorju pokazuje da su predstavnici Omiša (i Klisa) tijekom XIV. i XV. st. potraživali cijelo područje između rijeka Žrnovnice i Cetine, dok su zahtjevi predstavnika Splita ovisili o političkim prilikama i mogućnostima; Splitski su tražili cijelo Primorje do rijeke Cetine (maksimalan zahtjev), zatim njegov veći dio s granicom kod crkve sv. Petra Gumajškoga (današnji Sumpetar) ili otprilike polovinu Primorja s granicom kod brda Mutogras te teritorij do Bilapeći (minimalan zahtjev). Područje Primorja, od rijeke Žrnovnice do Bilapeći, nije bilo prostorno veliko, ali je gospodarski bilo iznimno važno zbog solana i mlinica, pa su Splitski bili odlučni u namjeri da svoju granicu pomaknu preko rijeke Žrnovnice. O splitsko-poljičkom raz-

graničenju u Primorju pouzdanije se može govoriti tek nakon ugovora iz 1444. godine; Split je dobio mali, ali gospodarski važan dio do Bilapeći (današnji Strožanac, vjerojatno u predjelu Miljevac), a Poljicima su pripala sela Jesenice, Mrčilokva i Podstrana te 16 solana (selo Duće, koje se ne spominje u ugovoru, vjerojatno je ostalo u granicama Omiša).

Zbog toga se čini da su Split i Poljica sve do 1444., ne računajući vrhove Primorske kose, mogli međusobno graničiti samo u sjeveroistočnom dijelu splitskoga polja, otprilike uz gornji tok rijeke Žrnovnice (oko sela Žrnovnice i Kučina). Međutim, budući da su područje uz gornji tok rijeke Žrnovnice svojim smatrali i Klis i Split, proizlazi da je splitsko-poljičko razgraničenje ovisilo i o granici između Splita i Klisa; ako je sporno područje držao Klis, splitsko-poljički dodir nije bio moguć. Zato ne treba čuditi što Splitsani u drugoj polovini XIV. st., kad postojanje Poljica nije upitno, u zahtjevima vladarima za rješavanje problema svoje istočne ili sjeverne granice ne spominju Poljica, već samo Klis ili Omiš. Naime, dok se u XV. st. granice Splita nisu proširile do poljičkih, Splitsani su s Poljičanima pregovarali zbog štete nanosene upadima Poljičana na splitske posjede, ali ne i zbog određivanja granice.

Za razliku od splitsko-poljičkoga razgraničenja, o izravnim splitsko-poljičkim sukobima izvori govore već od XIII. st., a u izvorima iz XIV. i prve polovine XV. st. (do 1444.) spominju se toliko često da se može reći kako su splitsko-poljički sukobi obilježili to razdoblje. Glavni uzrok neprijateljstva i sporova između Splita i Poljica bio je gospodarske prirode; ponajviše zbog pokušaja prisvajanja posjeda, bilo u splitskom polju bilo u Poljicima. Osobito sporni bili su posjedi u Primorju (solane i mlinice uz Žrnovnicu).

U odnosima između Splita i Poljica posebno treba naglasiti 1444. godinu jer je ugovor, koji su tada potpisali splitski knez i predstavnici Poljica, bio od presudne važnosti za prestanak sukoba i poboljšanje splitsko-poljičkih odnosa. Potpisivanju toga ugovora prethodio je težak položaj u kojemu su se našli Poljičani nakon što su Mlečani osvojili Primorje i Omiš. Kompromisna podjela posjeda u Primorju i određivanje splitsko-poljičke granice te "vezivanje" Poljica uz Split i Mlečane, koje je postignuto darivanjem kuća u Splitu i novčanih iznosa istaknutim Poljičanima, bili su najvažniji preduvjeti za održavanje postignutoga mira između Splitsana i Poljičana. No, sporazum se napokon poštivao i zbog činjenice da je njegovu provedbu nadgledala Mletačka Republika. Time se potvrđuje pretpostavka da u razdobljima u kojima su Split i Poljica (a, što je osobito važno, i Omiš) priznavali vlast istih i snažnih gospodara, među njima nije bilo sukoba (npr. već u doba Bribiraca ili hercega Hrvoja Vukčića Hrvatinića). To pokazuje da su splitsko-poljički odnosi, uz to što su bili uvjetovani gospodarskim potrebama, ovisili i o političkim prilikama.

Usprkos pojavama protumletačkoga raspoloženja u Poljicima (primjerice, djelovanje pristalica Matije Korvina sedamdesetih godina XV. st.), može se reći da je u drugoj polovini XV. st. došlo do zbližavanja Splitsana i Poljičana i poboljšanja splitsko (mletačko)-poljičkih odnosa. Tome su zasigurno pridonijeli i prodori Osmanlija, koji su jednako ugrožavali Split i Poljica. Splitsani su na Poljica počeli gledati kao na svojevrsno predzide i obranu Splita od osmanlijskih provala, pa su Poljičani, od "zmaja koji već otvara

ralje prema Splitu" (1420.), početkom XVI. st. postali Splicićanima "jedina nada Dalmacije, najprvi štit vlastitoga spasa, pokoj mira svoga". Međutim, nakon što je pritisak Osmanlija postajao sve jači, Poljica su do 1514. ipak priznala sultanovu vlast, a Split je ostao u vlasti Mlečana.

Ante Nazor

The Border between Split and Poljica and Conflicts between Them in the Fourteenth and Fifteenth Centuries

(Second Part – Conflicts between Split and Poljica during the Fourteenth and Fifteenth Centuries)

Summary

As a separate territory, Poljica may be ascertained in historical sources only from the thirteenth century, and its territory probably formerly belonged to the County of Klis. A special relationship with Klis remained part of the consciousness of the denizens of Poljica even after Poljica became a separate, autonomous, unit (during the fourteenth century at the latest) and after it accepted Venetian sovereignty over it in 1444. The territory of Poljica initially encompassed the area between the River Cetina and a mountainous ridge of Primorska Kosa (present-day Upper and Middle Poljica), while the border of Poljica was after 1444 moved to the littoral area between the Žrnovnica and the Cetina rivers (present-day Lower or Littoral Poljica). Until then, the denizens of Poljica had only estates in Primorje (the Littoral), which for the most part probably belonged to the lords of Omiš. Besides Poljica, Split persistently tried to master that area, but rights over the whole of Primorje were given to the city only by King Tvrtko and King Ostoja of Bosnia (in 1390 and 1402 respectively) and by King Sigismund's counter-candidate King Ladislas of Naples (1403). The whole of Primorje is mentioned as a part of Poljica for the first time in a decree of the Statute of Poljica from 1482.

Because of the scarcity of sources, it is rather hard to talk about the demarcation between Split and Poljica. Before 1444, except on the peaks of Primorska Kosa, Split and Poljica might border only in the north-eastern part of Splitsko Polje, in the area of the Upper Žrnovnica (around the villages of Žrnovnica and Kučine). However, if that area was held by Klis, contact between Split and Poljica was impossible, and because of that it is not strange that even in the second half of the fourteenth century, when the existence of Poljica as a unit is not in question, the Spalatins did not mention Poljica in their requests to rulers for solving the problem of their eastern or northern border, but only Klis or Omiš. By the 1444 treaty Split and Poljica determined their common border in Primorje: Split received a small area, but an economically important one, because of salt-pans and mills on the River Žrnovnica, up to Bilapeć, while Poljica got the villages of Jesenice, Mrčilokva and Podstrana and 16 salt-pans. Taking into account the fact that the River Žrnovnica is mentioned as the border towards Split in the Statute of Poljica (1482), it may be concluded that in the meantime a new agreement between Split and Poljica was reached (or there was a unilateral decision on the border recorded in the Statute), but sources are silent on that matter.

The conflicts between Split and Poljica are recorded in the sources from the thirteenth century and in the sources of the fourteenth and the first half of the fifteenth century (up to 1444) they are so frequently mentioned that it may be said that the whole period was marked by those conflicts. The main cause of hostilities and disputes between Split and Poljica was of an economic nature (the attempts at the occupation of estates), but the relations between Split and Poljica depended also on political circumstances.

For the settlement between Split and Poljica, a particularly important role was played by the 1444 treaty. The compromise division of the estates in Primorje and determining of the border, as well as the binding of Poljica to Split and Venice, achieved by the donations of houses in Split and sums of money to distinguished noblemen of Poljica, were the most important preconditions for maintaining the peace. The treaty was respected also because of the fact that its implementation was supervised by the powerful Venetian Republic, which confirms the hypothesis that there were no conflicts at those moments when both Split and Poljica acknowledged the authority of the same powerful lords. To the rapprochement between the Spalatins and the denizens of Poljica there certainly contributed also Ottoman attacks, which threatened both of them to a comparable extent. The Spalatins started to consider Poljica as a certain bulwark and defence of Split against Ottoman assaults, and thus the denizens of Poljica from "the dragon already opening his jaws towards Split" (1420) became for them at the beginning of the sixteenth century "the only hope of Dalmatia, the foremost shield of our own salvation, the tranquillity of our peace." However, Poljica was forced to accept Ottoman rule in 1514, while Split remained under that of the Venetian Republic.

Key words: Poljica, the Middle Ages, political history, social history, military history